

КАРАЦИЋ

ЛИСТ ЗА СРПСКИ НАРОДНИ ЖИВОТ, ОБИЧАЈЕ И ПРЕДАЊЕ

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ

ДР. ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

ПРОФ. УЧИТЕЉ. ШКОЛЕ

БИБЛИОТЕКА

ГРАДА БЕОГРАДА

БРОЈ 3.

У Алексинцу, 1903.

ГОД. IV.

Обичаји у Сарајеву.

I. ОБИЧАЈИ О ЂОРЂЕВУ-ДНЕ.

Од старине постојали су у Сарајеву разнолики обичаји гатања о Ђурђеву-дне о удаји дјевојака. Ти обичаји били су заједнички код Српкиња православних и мухамеданске вјере.

И ако те обичаје потискују у новије вријеме други обичаји, и опет су се сачували у доста знатној мјери не само код „фукаре“ — како у Сарајеву називају сиромашнију класу — него и у „господским кућама“, како у Сарајеву називају оне куће, које привидно или у истини стоје иметком нешто боље од „фукаре“.

То је позната и непобитна истина, да свака дјевојка са највећом радошћу ишчекује дан своје удаје, те са интересом слуша и гатке и све оно, што она мисли, или јој други кажу, да ће јој предказати: кад ће се и за ким удати.

Интересираће и наше читаоце, да им изнесемо неколико обичаја таквијех гатања из Сарајева.

Ево их:

1. У очи Ђурђева-дне, у вече, некоје женско чељаде, па ма то била матер дјевојке — удаваче, удадбенице, или која друга старија или млађа жена, или која друга дјевојка узме двије ћасе, или каква друга два суда, па их постави гдје у крају у кући на клупици, или на чему другом. Под једном тијех ћаса (под судом) остави прстен, а под другом отарак (беспару, судоперу, крпу, којом се суди перу, или боље рећи тару).

На Ђурђев-дан, у јутру, прије изласка сунца, зовну дјевојку, нека иде дићи једну од оне двије ћасе (суда), коју она хоће.

Ако дјевојка дигне прије ћасу (суд), под којом је прстен — удаће се оне године. А, ако прије дигне ону ћасу (суд), под

којом је бѣспара — неће се удати оне године, но ће и даље остати да пере суде.

2. Ако чељад у кући вечерају меса у очи Бурђева-дне, дјевојка удадбеница по вечери искупи све кости по трпези, па их у каквоме суду остави до у јутро. Дјевојка подрани на Бурђев-дан у јутро, узме оне кости и сваку намијени понекојему момку, а онда их разбаца по улици. Тада дјевојка пази на разбацане кости, коју ће најприје наћи и дочепати какво пашче.

Она има наду, да ће је узети онај момак, којему је намијенила кост, коју пашче најприје нађе.

3. У очи Бурђева-дне зједе за вечером дјевојка — удадбеница и први залогат хљеба, што би га требала изјести, замочи у сѐ, за тијем га обзине и извади из уста. Она је већ прошлијех дана нашла и убрала траве *дињице*. Тај осољени и обзинути залогат хљеба заједно са травом дињицом сад стави под јастуком, на којему ће наслонити главу, кад пође спавати и закуми:

— Дињице, по Богу сестрице! Тако ти и соли и хљеба; тако ти и земље и неба, кажи ми мога суђеника, да га видим у сну као и на јави!

Ако усни те ноћи суђеника удаће се оне године; ако ли га не усни те ноћи — неће се удати оне године.

4. Дјевојка у очи Бурђева-дне у башти или гдје друго искружи у земљу три рупице. За тијем донесе у устима три мрвице хљеба и у сваку рупицу стави по једну мрвицу, па онда поклопи мрвице и рупице изрезанијем крушчићима земље.

Дјевојка подрани на Бурђев-дан у јутро пријед сунца и отвори једну рупицу. Ако у њој нађе „бају“ или макар што живо, удаће се оне године. Ако у тој откривеној рупици не нађе „баје“ нити ичега живог, неће се удати оне године; — онда отвара, открива другу рупицу. Ако у другој рупици нађе „бају“ или што живо, удаће се друге године. Ако ли не нађе ништа ни у другој рупици, онда отвара, отклапа, трећу. Ако у њој има „баје“ или што живс, удаће се треће године, ако ли и у трећој нема ништа живо — неће се никако удати за три године.

Ако је макар у којој рупици нашла „баја“, имаће у дому оноликоро чељади, колико је било „баја“ око мрве у рупици.

5. У очи Бурђева-дне у вече дјевојка у башти или у авлији посади *жару* (тако у Сарајеву зову *коприву*), па на Бурђев-дан у јутро подрани прије сунца, да види, куд се жара нагнула. Ако се „објесила“ и окренула врхом земљи и дјевојка ће се „покуњити“ неће се удати оне године. Ако жара није објесила врх, но се само „окренула“ на коју страну, то је знак, да ће се та дјевојка удати оне године и то на ону страну свијета, којој се жара „окренула“ — онамо јој је пут.

6. У очи Бурђева-дне некоје женско чељаде постави један до другога три суда, а под њима: под једнијем прстен, под другијем прамен бијеле вуне, а под трећијем бѣспару. На Бурђев-

дан ујтро рано, прије сунца, дође удадбеница код она три суда и одигне један, који она хоће.

Ако је под одигнутијем судом прстен — дјевојка ће се удати оне године, и то за младијем момком. Ако је под одигнутијем судом онај бијели прамен вуне — удаће се оне године, али за стара. А, ако под одигнутијем судом буде бѣспара — неће се удати оне године.

7. У очи Бурђева-дне која жена подједнако подреже двије траве, које расту једна уз другу; траве намијени срећи некоје познате дјевојке. Једну тијех трава подвезе (свеже јој пас) златом, а другу свилом. На Бурђев-дан ујтро подране пријед сунца да виде, која је трава више нарасла: срећа или несрећа. Ако је више нарасла трава, која је златом подвезана, биће она дјевојка, којој је то намијењено, срећна; а, ако је више нарасла трава, која је свилом подвезана, биће несрећна она дјевојка, којој је то намијењено.

Траве у очи Бурђева-дне може подрезати и подвезати сама дјевојка, па их себи намијенити.

8. У очи Бурђева-дне свеже дјевојка преко улице, сокака преко пута од једнога прозора до другога, од једнога предмета до другога, конач тако, да чељаде не може онуда проћи, што неће ударити на конач и прекинути га.

Ако онуда наиђе женско чељаде и прекине конач, дјевојка се неће удати оне године.

Ако наиђе стар човјек и прекине конач, дјевојка ће се удати оне године, али за — стара. Ако наиђе млад момак и прекине конач, удаће се дјевојка оне године за млада.

Ако је онуда наишао некоји мушки и прекинуо конач, а дјевојка га не познаје, нити му знаде имена, она га зовне једнијем мушкијем именом, па, ако му случајно погоди име — удаће се оне године за момком онаквог имена.

9. На Бурђев-дан ујтро подрани дјевојка — удадбеница прије сунца, стане код чијих тараба (ограде), па их почне бројити с једнога краја, редом сваку дотичући руком, говори: *та-а! ту-у!* Ако јој на пошљедњој буде *ту-у*, неће се удати те године, но ће остати *ту*: код куће. Ако ли јој на пошљедњој буде *та-а* — удаће се те године.

10. У очи Бурђева-дне дође дјевојка — удадбеница под вишњом и „трехне“ (тресне) вишњу, да не буде до године код матере. За тијем наломи ситнијех гранчица вишњевијех и свакоју намијени понекојему момку. Кад пође спавати, стави оне гранчице покрај кревета. Кад се ујтро пробуди, не гледајући у гранчице, пружи руку пут њих. За коју гранчицу најприје дофати руком, нада се, да ће се удати за онијем момком, којему је намијењена дофаћена гранчица.

11. У очи Бурђева-дне нађе дјевојка — удадбеница мравињак и баца га рукама на кућу, говорећи:

— Мравињац на кућу, а сватови у кућу!

12. Дјевојка — удадбеница у очи Бурђева-дне дигне на чему над главом барута (праха), па га онда запали.

По којој страни окрене дим запаљена барута, дјевојка ће онамо отићи — удаће се на ону страну. Туркиње на Бурђев-дан ујтро пуцају из пушака, намјенивши то некој дјевојци — удавачи, да виде, на коју ће страну окренути дим.

На коју страну окрене дим, дјевојка ће се онамо удати.

13. На Бурђев-дан ујтро прије сунца узме дјевојка пракљачу (маљугу, дрво пљоснато што се њим ударају, испирају хаљине), па је постави на долину, на подину под лозом. За тијем узме уже и стави средину ужета на средину пракљаче, па онда она сједе на средину и на уже и на пракљачу.

Тада дјевојка дофати крајеве ужета и пребаца их преко оба своја рамена тако, да јој ти крајеви ужета висе оспријед низ прса. Дјевојка онда расплете плетенице и почне се чешљати. Пошто се ишчешља, остави расплетену косу, па се нагло дигне и пође напријед, те повуче собом уже — „да јој коса расте“.

14. У очи Бурђева-дне, обично по мраку, отиде жена или дјевојка — удадбеница с ибриком, ћасом или другијем каквијем судом и уфати ђмахе (воде, што оскаче, прска с млинскога, воденичкога кола), па у ономе суду донесе ту воду кући и стави суд с водом под милодух, под ружицом или под каквијем другијем цвијетом. Дјевојка стави у суд у оној води: једно бијело јаје, једно црвено јаје, један дукат, бисера, *милодуха* — „нека је мила момцима“; *златоглава* — „нека је златна“; *скуца* — „нека се момци купе око ње“; *навале* — „нека момци — муштерије навале“; *блехе* — „да момци блече за њом“; *одољена* — „да јој буде коса до кољена“; *драгољуба* — „нек је и сватовима драго“; а обично понајвише *менегледа* — „нек је свако гледа“.

На Бурђев-дан ујтро, прије сунца, умивају се женске том водом (а бива да се истом водом умивају и мушка и женска дјеца, па и одрасли људи). Женске онда расплету и подрежу косу, па иду убрати врбе (врбе могу убрати и донијети и у очи Бурђева-дне, само је не смију уносити у кућу нити под кућну стају), да се врбовом граном или гранчицом опашу. Женске метну за косом, заките се жаром (копривом: да их ко не урече) и милодухом (да су миле) па иду тако расплетене косе до подне.

Косу расплијетају зато, да им боље расте, да „виша“ буде, да порасте дуже, јер је била цијеле године као сужањ свезана, а сад је „слободна.“

15 Дјевојка — удадбеница подрани на Бурђев-дан ујтро прије сунца, пође међу кокошкама и маше између њих. Ако се „јави“ гласом на то махање најприје ороз (пијевац), дјевојка ће се удати оне године; а, ако се на махање „јави“ гласом најприје кокош, дјевојка се неће удати оне године.

16 На Бурђев-дан ујтро „поспе“ дјевојка — удавача овцама соли, да се овце окупе на сô. Онда дјевојка „отме“ соли између оваца и носи ту сô узасе: нека је момцима слатка као овцама сô, и нека се момци купе око ње као овце око соли.

17. На Бурђев-дан ујтро прије сунца дјевојка — удадбеница свеже љуљачку, па се љуља — „то је добро ради леђа“: да је не боле. Ради тога се на тој љуљачки љуљају и удате жене и дјеца мушка и женска.

18. У очи Бурђева-дне дању иду дјевојке удаваче западно од вароши Сарајева, на Ковачиће. Дјевојка донесе собом дукат, извади дукат у руку и пружи руку с дукатом у њој у извор, те ту чека, да јој вода из извора нанесе пијеска, нека јој се „уфати“ пијеска на дукату, па ће онда имати муштерија као пијеска, а биће здрава као дукат.

Ако мушкарац тако „фата“ пијеска и „уфати“ — имаће ћара оне године.

19. У очи Бурђева-дне иду мушки на Ковачиће и тамо ноћивају, па се ујутру прије сунца купају у онамошњем извору, „то је добро ради здравља“.

Сви ови обичаји и данас живе у већој или мањој мјери, како и у почетку напоменусмо — и код „фукаре“ и код „господских кућа“ у Сарајеву; али се по „господским кућама“ то врши обично у тајности, неопажено, непримјетно, јер се „омладина господска чува“, да јој ко-год не примјети, како се „спушта у такву простоту“, а она не жели тога, него се — *китити туђијем перјем*: западни јој обичаји боље пристају и за њу пријањају, то је за висину њена *положаја*, а што је своје, *народно*, то је — *простота*.

Код „фукаре“ се ти обичаји држе у већој мјери, нарочито код Муслимана.

Али у кошљедње вријеме почео је од извјеснијех особа и елемената да пуше неки *вјетар* кроз извјесна уста, који хоће да види и докаже, да муслимански теферичи о Бурђеву-дне и Алићуну (Илину-дне) и обичаји, које и мушкарци и женскиње муслиманске врше речених дана, јесу „за Муслимане веома ружа“, обичај који се противи вјерским прописима узвишеног исламан (!?), те се свијема ноктима ради, да се искоријене ти обичаји код Муслимана

II. ОБИЧАЈ О МАРКОВУ-ДНЕ.

У Сарајеву је обичај на Марков-дан читавога дана, од ране зоре па до мркла мрака, да иду чељад на гробље својих покојника, да им над гробом запале свијећу, да „окаде“ и „прекаде“ гроб и да „ћитају опијело“.

Свештеници су тога дана раније на гробљу, јер, чим чељаде дође на гроб, „поуреди“ и почисти поврх гроба, стави ватре

у донесену кадионицу и „тимјана“, окади гроб, на постави кадионицу на гроб или код гроба, запали свијећу једну, двије или по неколико чело главе гробу (-ова), а онда пође звати „дуовника“, који са објешеним епитрахилем о врату и књигом у руци дође на позив код гроба; читајући неке заугокојне црквене молитве и спомињући из донесене читуље покојне, „окади гроб“ запаљенијем тамјаном и прелије гроб унакрст пуњем, што га је донијело чељаде, чији је покојни ту укопан. По свршетку тога „опијела“ чељаде спушти свештенику у руку десет новчића, а он брзо прелази другоме на позив, те и њему свршава „опијело“. Тога дана долазе и мушки на гробље, али много више женске, особито средовијечне и старије жене. Долазе и читаве фамилије на гробље, гдје донесу ручак, те ручају или ужинају на зеленој трави између гробља. Некоје женске остављају по два црвена или шарена јаја, остављена од Васкрса, на гроб покојника. Некоје осим јаја остављају и по један или два колача. То доцније купе сиромаси и једу.

О обичајима овога дана и о гробљу у Сарајеву проговоримо другом приликом опширније.

III. ОБИЧАЈИ О ИСТОЧНОМ ПЕТКУ.

На источни петак (свијетле Недјеље) православна чељад из Сарајева рано иду на исток, на Бендбашу, па се на извору Пјенковац умивају. „То је добро ради здравља, јер је тога дана и Богомати Христу измивала ране“.

Послије подне тога дана (а прије су ишли прије подне, носили собом ручак, тамо ручавали и остајали цијели дан) иду жене са дјецом, особито дјевојке и момци, а мање ожењени људи на Борак. То је осојна страна подножја Требевића, западно од града и вароши Сарајева; једна стрма ледина са по гдје — којим дрветом по њој. На тој ледини, пољани бјеше прије извор под једнијем грменом. У близини под извором је „Циглана“, те је брдо поткопано, земља се оронила, извор се спуштио, а сад у близини извише тога пролази нова жељезничка пруга, која се сад гради. У близини под брдом су од прошле године смјештене „јавне куће“.

Све ово омаловажило је овај уобичајени теферич, те све више блиједи.

Свако је носио, а носи и данас, и ако мање но прије, понешто јести и пити, а носе и кафу да пеку.

Дођу свирачи, те свирају по нарудби, а момци и дјевојке играју у колима. Кроз ту гомилу теферичлија бузације, китерције и продаваоци свакојакијех слаткиша, вичу, да те заглуше.

Ове године је обиловао теферич на Борку дјечурлијом, а и приличнијем бројем онијех, којима „грана ноге ослабила и памет помутила“.

Пређе су женске одрезивале од својих хаљина комаде и везале их око грана грма извише извора, те је послјије изгледао читав грм шаролик, разнобојан; на све стране о њему висе комади разнијех дјелова хаљина. То су радиле због тога, „да на грм пређе и на њему остане, ако имају икаквијех болести на себе“. Овога данас већ нема, јер грма нема, а извор се спуштио, те је ружан приступ к њему.

Ако је ружан или кишовит дан Источног петка, тај се теферич прави првог ведрога празничног дана послјије Источног петка.

Брканлија Касаблија.

СТЕРИЈИНА „ПРЕВАРА ЗА ПРЕВАРУ“

И

ЈЕДНА НАРОДНА ПРИПОВЕТКА

Има Стерија једну мало познату а врло симпатичну комедијицу, пуну интересантних и парадоксалних рефлексја о женама, занимљиво и књижевно казаних идеја о свету и животу, и иначе лепо и пикантно, зведену која се зове „Превара за превару“. Комедијица је ова врло проста, има само два лица и састоји се у овом.

Кузман је закопао новце у својој башти. Његов „комша“ Дамјан видео то, ушао у башту, ископао новце и узео их себи. Дође Кузман опет у башту, присети се нешто да види јесу ли новци ту, почне копати и види да их нема. Сад досетивши се шта је, зовне Дамјана и пита га за савет: закопао је, вели, нешто новаца на једном месту а има три пут више у сандуку код куће, па сад не зна дали и оно из сандука да закопа да му то не би жена украла или како измамила ако опази, или не. Дамјан му светује да све закопа и на истом месту, и Кузман му каже да ће га послушати; на том се растану Долази Дамјан и резонује овако: ако Кузман, кад дође да закопа и оне друге новце, види да су му они први украдени, он неће ове друге ни закопавати и зато је боље оне прве сад вратити па после све понова украсти; и тако врати украдене новце и оде. Долази по трећи пут Кузман, види да је новац враћен, зовне комшију и каже овоме како му је жена снила да му је нека тика однела благо па се боји да се то не обистини и зато се решио да и оне прве новце откопа; и то и учини. Дамјан га

напада што је сујеверан, сâм се после покаже сујеверним (одговарајући Кузмана да не ископава, он му наведе и разлог да не треба копати у петак), хвата се на тај начин у клопку, и Кузман му на крају довикује: „овог те је пута оштроумност изневерила.“

Ја сам с почетка држао да можда овом Стеријином комадићу ваља тражити извор у једном немачком комаду »Betrug für Betrug“ (1815) од незнатног драматичара Карла Филипа Бонафонта (1778 — 1848), који по наслову опомиње на Стеријину »Превару за превару“ а који у осталом нисам имао у рукама, али сам после видео да је вероватније да се извор налази у једној народној приповеци.

Исто ово што има у Стерије, само без оног детаља о жени и сну а са личностима друкчијим и одређенијим, има и у једној народној приповеци „Каматник и харчлија“ коју Врчевић („Српске народне приповијетке“, 1868, год бр. 165) прича овако:

»Био један човјек врло каматник да ни за чим није друго чезнуо него за новцем, па, кад је био скупио поголемо, промисли да би најбоље било да га закопа у земљу да му их не би ко украо или узајмио од куда би с муком наплатио, те их једно јутро закопа у врт под кућом. Његов комшија који је много харчио а ништа не радио, види, па у вечер пође крадилице те му их понесе. Пође каматник након два три дана да види јесу ли му новци на мјесту, и, кад их не нађе, одмах се досијети да није нико други до оног комшије, па пође к њему као на свјет и на тајну, и рече му: „куме исповиједам ти на вјеру као куму и комшији, закопао сам на једно мјесто нешто мало пара а имам готовине мало мање, па што би рекао: бих ли и ове уз оне закопао, али како ли?“ Одговори му кум: „никако боље, зашто је данас кршан земан а мучан свијет; коме се узајми, никад не плати.“ Те он шјутра дан подрани од по ноћи, те све оне новце опет на исто мјесто закопа. Кад каматник шјутра дан пође, и нађе своје паре, па запише на један камен најближи који се десио: „овако чини ко има и ко умије.“

II. Поповић.

ТРАГОВИ БОГОМИЛСКЕ ЈЕРЕСИ

У

СРПСКОМ НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ

Данас, када питање о Богомилима занима сав учен свет; када многи књижевни листови¹⁾ донесоше разне научне чланке о Богомилима и када се живо интересује наша интеллигентнија читалачка публика о решењу овога знаменитог историјског појава, и писац ових редака труди се, да бар који камичак принесе у зграду тога научног питања.

Није нам намера, да овај пут расправљамо о зачетку и суштини богомилске јереси, о њеном распрострањању и опадању по Балканскоме тропољу, о богомилскоме друштвеном склопу и уређењу, о културном упливу богомилства на развој српске књижевности и језика, о догматима ове јереси, о њеном политичком упливу, ни о томе: какова је била средњевековна црква и вера босанска и о сличним стварима, јер о свему томе у нашој литератури доста је писано и расправљано. О томе имамо изврних радова и академских расправа од признатих писаца, као што су Др. Б. Петрановић,²⁾ В. Јагић,³⁾ Фрања Рачки, В. В. Вукасовић, патријарах Герман Анђелић, митрополит Сава Косановић и многи други. С тога ми ћемо ударити новим, до сада никако не обрађиваним путем. Тај пут нам је означио В. Јагић, али до данас још нико не покуша, да његов савет у дело приведе.

Да би се испитало: колико је грађе из старих апокрифских рукописа продрло и примешано у народно предање и обратно: колико је народног елемента ушло у ове апокрифе, Јагић предлаже:

1 Да се прикупи сва она садржина која је разбацана по старим рукописима и да им се нађе што је могуће старији књижевни облик, и

2. Да се изнађе у самоме народу сва садржина у народ. причама, пословицама, песмама, загонеткама итд., која је позајмљена из апокрифске књижевности богомилске.

Као што се види, посао је и сувише тежак, чега ради ми се за сада ограничавамо само на другу тачку овога умесног предлога Јагићева, т. ј. покушаћемо, да овде приберемо грађу,

1) Ово питање претресали су ови књ. листови: Босанска Вила, Гласник земаљ. музеја за Босну и Херцеговину, Босанско-Херцегов. Источник, Јавор 1892., Отаџбина 1892. и Vienas загребачки.

2) Види његову расправу: »Богомили, црква босанска и крстјани«, Задар 1867.

3) Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, Zagreb 1867.

која постоји у народ. предању, у срп. нар умотворинама и то у колико су нам за сада извори приступачни. Ми ћемо се спустити у богату ризницу срп. нар. блага, тога огледала, у коме се најбоље зрцали сав живот, сва историја срп. народа. Лепо вели бесмртни песник наш П. Прерадовић: »Сва је наша повјесница велик само збор пјесама. »И збиља: у нашим нар. умотворинама, а нарочито у песмама, можемо наћи сваки и најмањи траг од свега, што се у нашем народу кроз толике векове његова опстанка догађало. Да је у Босни и Херцеговини не само постојала богомилска јерес, него шта више, да је у народу дубоко укорјењена била, то нам јасно сведоче сами трагови те јереси, који су и до дан-данас очувани у срп нар. предању.

Али пре, него што споменемо та места у нар умотворинама, да чујемо: што је дало повода, те је богомилско учење тако силно нашем народу омилело, да су чак и најозбиљније нар. песме, приче и пословице скроз проткане мишљу богомилске јереси. То ћемо овде у кратко по Јагићу⁴⁾ изложити.

После сјајне добе Симеонове дође поп Богомил са својим кривоверством, које се нагло поче ширити, пређе преко граница бугарске државе, те заплави Србе и Хрвате. Поп Богомил, родом Бугарин, живео је за владе Петра (927. — 968.) сина цара Симеуна. Из манихејско-павликијанске јереси, основане на дуализму, створи поп Богомил своју јерес. Богомили преведоше на бугарски језик много лажних књига (апакрифа), којима су мотиви извађени понајвише из библије где се поједине приче из св. писма врло фантастички искићују. То беху махом гатања о створењу света и првог човека, о спасењу душе, о будућој судбини, што је све занимљиво, те привлачи прост, неук свет. Осим тога знадоше намамити свет, градећи се светињом, постећи и не говорећи ништа испразно. Отуда и она пословица у народу: „Шуте к'о Богомили“.⁵⁾ Они не псују, не смеју се, не пију; непрестано се Богу моле, тумачећи слободно св. писмо и тиме варајући народ. Држаху се, да знају ствари небесне, да предвиђају будућност, да знаду тајности и дубине књижевне тумачити; бајаху и врачуху, а све то проста светина радо к'срцу примаше. Такав спољашњи живот има примамљиве снаге, која код масе народа увек и свагде велик успех получи. Тиме су они силно привлачили народ, који јатомице њима долажаше и питаше о спасењу душе и о другим загонетним стварима. Како јерархије не признаваху, тиме већ нагињаху на патријархалан демократи-

4) Idem, стр. 80.

5) Ова пословица понајвише се чује око Коњица на Неретви и Јабланици, око Раме и Неретве, где има и дан данас мухамеданских сељака, који су сачували неке молитве из богомилских времена, па се код куће и сад тако моле. Види: Народно Благо, скупио Мехмед-бег Капетановић, Љубушак, стр. 206. пословица 138.

зам, који је лично на прастаро уређење српско-словенске породице и општине. Учише, да се властели не треба покоравати, мрзели су богаташе и владаре. И тај социјалан елемент веома се допаде срп. народу. Богомили су врло марљиво читали св. писмо, подучавали народ радо и бесплатно. Дакле, сва им начела морална, социјална и просветна беху за народ прилагођена, управо примамљива. Они знадоше ударити и у најтање жице народнога живота и осећања. Све је то допринело, да Богомили врло лако посејаше своје учење по нашем народу. Наше свештенство неуго пристајаше уза Богомиле и преписиваше разне њихове лажне књиге.⁶⁾ То допринесе много, да народ још више вероваше ономе, што му усмено Богомили проповедаше. Босна и Херцеговина препуна је таквих лажних рукописних књига, те се богомилско учење тако рекући уткало у народни живот српски и дубоко се укорени у срп. нар. умотворинама. И тако срп. нар. појезија нађу у апокрифској богомилској књижевности довољно сродних елемената, те се много са њима измеша, па је више пута тешко разазнати: шта је право народно причање, шта ли из тих апокрифских богомилских извора црпено? Отуда поникоше ове песме и приче: Хожденије Богородице по мукам, Огњена Марија у паклу, Сестре Св. Петра, Св. Петар и мајка му, Св. Петар и грјешници у паклу, Блажена Марија и Св. Илија. И то су све варијанте о једној главној теми. Овде долазе и они познати „вопроси и отвјети“: Коју силу даст Бог чловјеку? — От брзости ангелскије ум чловјеку јест. Колико јест земља дебела? — Колико от земље до небес, толико јест земља дебела.⁷⁾

Осим демократских начела Србе су мамили Богомили својим чедним животом и примерним владањем и понашањем, неговањем књиге и просвете. Понајвише су се Богомили бавили кварењем св. писма и састављањем којекаких лажних свештених књига.

Темељ је богомилске јереси у главном библијски т. ј. повест о створењу човека, само што је та повест нагрђена којекаким будаластим митима и алегоријским измишљајима, сходно дуалистичком начелу о двојаком божеству.⁸⁾

Поп Јеремија — Богомил писао је: Од колико чести би створен Адам? Дела попа Јеремије су двојака: а) Легендарне приче, што се крећу око питања из библије и б) нар. бајке о тресавицама, о нежитима и т. д. У овоме се очувао траг нар.

6) О томе С. Новаковић каже: »Има међу божанственим књигама и лажних књига, што их посејаше јеретици на пакост незналицама поповима и ђаконима. То су лажне молитве о тресавицама, о нежитима, о недузима итд.« Vide: »Примери књижевности и језика старог и српско-словенског«, стр. 511.

7) Idem, стр. 444.-5.

8) Јагић: Historija književn. nar. hrv. i srb. стр. 53.

веровања, а то је уједно садржина нар. појезије из старог доба. У томе видимо, како се богомилство умело вешто послужити нар. елементима, да тим јаче народ к својој науци привуче. Али и оно прво уђе у обичај народни, да је постало његовом другом имаовином, његовим нар. благом.

У круг апокрифних легенда о Адаму спада и ово, што се попу Јеремију⁹⁾ приписује: „од колико чести би створен Адам?“ У рукопису бугарскога рода, који је у Григоровича, има о томе предмету овако: Питање: како створи Бог Адама? — одговор: од седам чести: 1. чест тела његова од земље; 2. чест од мора; 3. чест од камена; 4. чест од вјетра; 5. чест од облака; 6. чест од сунца и росе; 7. чест од помисли од брзости анђеоских; 8. чест од духа светог.¹⁰⁾

Читајући срп. нар. умотворине ја сам наишао на неколико места, где се ово исто начело попа Јеремије о створењу првога човека у нашим нар. умотворинама налази. Ми ћемо та места овде по реду навести.

На првоме месту ево једне народне песме:

Што с' Морава замутила:
Или пашић коње поји?
Ил' царевих војску броди?
Нити пашић коње поји,
Нит' царевих војску броди:
Купале се двије сеје,
Мандалина и Калина
Мандалина потонула,
А Калина Испливала.
Мртва глава проговара.
„А Бога ти, секо моја!
Немој казат' милој мајци,
Да сам млада утонула,
Нег' да сам се удомила:
Два ми бр'јега, два дјевера,
Студен камен ђувегија;
Земљица ми свекрвица,
Травица ми заовица.
Мутна вода драго моје,
Двје обале, двје јетрве,
Ситан пјесак, ситна дјеца,
Поздрави ми мајку моју,

9) Idem, стр. 35. — 88.

10) Јеремија, поп бугарски, живео је у X. веку. Може бити, да се под попом Јеремијом разумева онај гласовити поп Богомил, за кога се вели, да је у X. веку основао следбу богомилску. Реч Богомил и само је опћенито име, којим се читава секта прозвала, не од свог заштитника, већ од начина свог живота. А поп Јеремија заиста је, по начелу вере, и био Богомил. Јагић, Idem, стр. 83.

Да не шије Саве воде,
 Попиће ми очи моје.
 Поздрави ми брата мога,
 Да не коси с мора траве,
 Покосиће косе моје.
 Поздрави ми мајку моју,
 Нек' не једе с' мора рибе,
 Појешће ми лице моје".¹¹⁾

Навешћемо и једну варијанту од горње песме:

Што с' Морава замутила:
 Или пашић коње поји,
 Ил' царевих војску води?
 Нити пашић коње поји,
 Нит' царевих војску води,
 Већ пливају дви Моравке
 Дви Моравке, обе секе:
 Мандалина и Калина.
 Мандалина утонула,
 А Калина препливала
 Проговара Мандалина:
 „Не мој казат' старој мајци,
 Да сам млада утонула,
 Већ да сам се ја удала:
 Ситни пјесак сви сватови,
 А рибице јетрвице,
 Јаблан дрво свекар бабо,
 А Морава драго моје."¹²⁾

Као што се види, ова песма није потпуна и за цело биће их у народу још много потпунијих, у којима за цело има изређано свих 7 чести, од којих је, по учењу попа Јеремија, Бог створио првога човека

И ова нар. пословица: Очи вода — свакога гледају, извесно је порекла богомилскога.¹³⁾

У једној старој рукописној књизи, коју нађох у архиви мога оца¹⁴⁾ нађох прибележено целокупно тумачење попа Јере-

11) Да ли је ова, или њој која слична варијанта ове песме већ гдегод публикована, није ми познато. Ја сам је прибележио од моје тетке Сокије Балаћеве, рођ. Шербићеве.

12) Ову сам песму прибележио од мога ђака Кате Перцићеве, из Бос. Градишке у мају 1894. год.

13) У »Бос. Вили«, не сећам се од које је године, ова је пословица погрешно прибележена овако: »Очи и вода свакога гледају.« Добро сам пазио, када народ ову пословицу изговара, а и сам је често употребљавам, и никога не чух, да каже: очи и вода, него увек: очи вода, дакла без оне везе »и« између речи очи и вода.

14) Та се књига зове: »Сказаније попа Илије Илића.« Овај рукопис донет је из Високога у Зеницу, а ја сам га уступио Краљ. Српској Академији Наука у Београду.

мије о створењу првога човека. Тамо пише од речи до речи ово: како бї човека сатвори га б ѿ ѿ з. честі: тело ѿ земље, вчи ѿ мора, крв ѿ росе, змь ѿ шблака, сілѡ ѿ ветра, кость ѿ камень; власі ѿ траве; дѡхъ ѿ своего дѡха. кое семе ѿ землє ті тела десела; кое ѿ мора ті лакомі кой ѿ сѡнца ті кроткі і милостівї; кой ѿ шблака ті преластівї; кой ѿ ветра ті сілані; кой ѿ камена самісашнї; кої ѿ своего дѡха. — — —

Скоро ово исто, што нађосмо у апокрифној књижевности, налази се и дан дањи у устима народа нашега. То нар предање прибележио нам је у Херцеговини Лука Грђић — Бјелокосић и каже¹⁵⁾: „Од чега је Бог створио човјека? Од ових седам ствари:

1. месо од земље
2. кост од камена
3. крв од мора
4. косу од траве
5. очињи вид од сунца
6. мозак од облака
7. разум од анђеоског помисла

Нешто мало друкчије прибележио је и Петар Мирковић,¹⁶⁾ учитељ. Он је то прибележио од некога Митра Пепића, који је рођен око 1779. г. у селу Хргару код Бишћа. Питали тога Митра Пепића: Митре, шта је земљи вода? А он ће: Крв, којом се човјек чисти. А шта је земљи трава? Чупа, коса, коју човјек пасе. Шта је земљи камење? — Кости, из којих човјек изварује мелем добра и проклетства. Шта је земљи гора? — Жиле, које дају човјеку чисту свијест.

У поменутој рукописној књизи „Сказаније попа Илије Илића“ има још једна богомилска догма, која је, као што ћемо видети и у нар. предању још и данас у важности. Тамо пише: „ѿца бї земля ѿ пенъ водене; цо држі землю вода, а водѡ каменъ, а каменъ д. ѿвна, а ѿвне дрѓгі прочі ті ата ѿганъ. єдинболъ, а вола ѡ. сазданіє стоютъ васедрїжі то држі з. честі на сілі жїваго бѡ. конацъ.“ У народу сам и сѡм чуо, да земља стоји на вољу, па када вѡ макне увом онда се земља потресе. То се и данас често деци прича од старих људи приликом земљотреса. То сам и сам често слушавао још у детињству.¹⁷⁾

15) Бос. Вила 1890. стр. 178.

16) Idem, стр. 175. и 207.

17) То нам је и Вук прибележио у своме Рјечнику III. државно издање стр. 221. Тамо пише sub voce змајогѡрчев бгањ: »Гдјекоји прости људи приповиједају да земља стоји на води, вода на огњу, а огањ на змајогорчеву огњу. (Гдјекоји пак у шали кажу да земља стоји на вољу, па кад во макне ухом, онда се земља затресе).

У срп. нар. умотворинама биће још много богомилскога учења, али ми за сада прикупили смо само оволико, тек да пружимо примера, да се и остали угледају на ово и да потраже у народу ову врсту нар. умотворина, а у исто време и да почну искорењивати ову јерес из нашега народа.

11. априла 1903.

Јеловик.

Душан С. Поповић

учитељ.

Бола Хјусен-ага

једна арбанашка варијанта српске народне песме.

Давно је већ запажено, да у народноме предању, нарочито у епској поезији, балканских народа, постоји врло велика сродност, која понекад долази чак до идентитета.¹⁾

На Балканском Полуострву има пуно предања, које је данас заједничко свима народима који на њему живе. Понекоме се предању зна извор, али за много не знамо чије је првобитно, који га је народ створио и другима позајмио. Примера ради помињем народне приповетке народа Балканскога Полуострва, од којих су многе заједничке и Србима и Бугарима, и Турцима и Грцима, и Арбанасима и Циганима и т. д. Сваки их народ сматра као своје и тешко је за сваку одлучити чија је по пореклу, код кога је народа постала и даље разнета. Ја сам се изненадио, кад сам, белелећи народно предање од Цигана, видео да им многе приповетке имају мотиве наших приповедака. Приповетке, које у нашем народу иду од уста до уста, нису све порекла словенског, нити првобитна својина наша, већ су многе позајмљене. Некима се зна туђински извор, или га бар није тешко наћи, али се за многе ничега поузданог не може рећи.

Што вреди за приповетке, то исто вреди и за све остало предање народно, па и за народне песме, нарочито епске, где се поједине песме различитих народа Балканскога Полуострва својим мотивима, понекад, потпуно поклапају исто онако као и неке приповетке.

Упоредно проучавање народнога предања народа Балканскога Полуострва имаће да расветли много што шта, што је у данашњем предању нејасно и непознато.

1) Види чланак: Die Volksdichtung der Balkanländer in ihren gemeinsamen Elementen, ein Beitrag zur vergleichenden Volkskunde, von Karl Cieterich (Zeitschrift des Vereins für Volkskunde 1902, на стр. 145. — 146.). У томе чланку покушао је писац да изнесе заједничке елементе у поезији балканских народа, у колико су му издања песама њихових приступачна.

Томе у прилог саопштавам овде једну арбанашку народну песму, која је варијанта српске народне песме „Болани Дојчин“ (Вук, Српске нар. пјесме, књ. II. 1895. стр. 450. — 459.).

Од ове песме познате су ми још две српске варијанте: једна из Дибре, коју је забележио Ив. С. Јастребов (Больной Дойчинъ и арапъ, Обычаи и пѣсни турецкихъ Сербовъ, 1889., стр. 62. — 66.) и једна из Кукуша у Македоније, коју је забележио непознати скупљач (Болан Дојчин. Вардар, календар за 1886. г. стр. 56. — 58.).

Исту народну песму имају и Цигани на своме језику (*Der kranke Held Doičin*, Миклошић, *Über die Mundarten und Wenderungen der Zigeuner Europas*, IV, 1874, стр. 56. — 58.)¹⁾.

Можда исту песму има још који народ на Балканскоме Полуострву, а ја је имам на арбанашкоме језику. Мој ђак у Учитељској Школи, Хасан Фејзуловић, Арнаутин, родом из села Меровца у округу топличком, казивао ми је још 15 фебруара 1901. г. да је од оца слушао песму на арнаутскоме језику, која је по садржини једнака са српском песмом Болани Дојчин, само што се у место Боланог Дејчина тамо пева Бола Хјусен-ага. Кад сам то сазнао ја сам Хасана замолио да ми ту песму забележи од свог оца у целини, што је он и учинио.

Ја ту песму овде износим у српскоме преводу, да се види њезина садржина, напомињући, да се, по Хасановом објашњењу *болан*, *болестан* у арнаутском језику каже *смут*, а *бола* на истоме језику значи *змај*, *аждаја*.

Арнаути своје јуначке песме певају уз гусле па се и ова песма тако пева. Да би се видело каква је мелодија арнаутских народних јуначких песама, ја овде износим и њену мелодију стављену у ноте, на чему благодарим г. Јов. Ђ. Мирковићу, учитељу музике у Учитељској Школи у Алексинцу:

1) Немајући при руци *Starine* југословенске Академије кад ово пишем бележим по књизи Стара српска војска од Ст. Новаковића (стр. 105.) да је г. Новаковић у *Starinama* XII, стр. 129. — 165 доказивао да песма о Дојчину има порекла у легенди о св. Ђурђу и аждаји.

- Изашао Арапин из песка,
 Па је много харача наметнуо:
 По двадесет гроша с куће на кућу,
 По оку масла с куће на кућу,
 Младо теле од свакога села, 5
 И по девојку од свакога села.
 Цео Арнаутлук (Шипни) чини саветовање,
 А село Бола Хјусен-агино
 На збору овако говораше:
 »Бола Хјусен-ага девет година скапава, 10
 Скапава и болује
 И нема ни пет пара,
 Но своју сестру Арапину нека пошље.“
 Јунакиња чула овај збор и плачући отишла кући,
 Свога бату изведе на сунце 15
 И овако му говораше:
 „Чекај ме, бато, да ти главу негујем,
 Јер си ево девет година боловао и скапавао.“
 Главу му гледа а сузама је кваси.
 Бола Хјусен-ага овако беседи: 20
 „Ој сестро моја,
 Изгледа ми бистро небо као капљица,
 А пада ми киша као из тестије,
 Кажи ми, сестро, да нисам забуњен“.
 „Бистро је небо као капљица, 25
 Ни капи кише нема,
 Но ти, бато, моје сузе падају.“
 „Ево девет година, сејо, болујем и скапавам,
 Никад ми ниси тако плакала,
 Кажи ми, сестро, да ли ти је криво што ми је данас боље, 30
 Или некакве муке имаш?“
 „Хвала Богу, бато, кад ти је боље,
 Но, бато, велику бригу имам,
 Изашао један Арапин из песка
 Много је харача наметнуо: 35
 По двадесет гроша с куће на кућу,
 По оку масла с куће на кућу,
 Младо теле од свакога села,
 По девојку од свакога села.
 Цео Арнаутлук чини саветовање 40
 Наше село на збору овако говори:
 Бола Хјусен-ага девет година скапава,
 Скапава и болује,
 И нема ни пет пара,
 Но своју сестру Арапину нека пошље. 45
 Ја, бато, жива не могу отићи.“
 Ево У:

- „О сејо, сејо моја,
Немај бриге, јер ти кад ми то говориш,
Ја од данас никад здравији нисам био; 50
Но, сејо, је ли ми кулаш (кул) у животу?
Јели ли ми још читава сабља од мегдана?
Јели ми миждрак од мегдана још читав?
Је ли ми још читав чунруг (муз. инструменат) од мерака?.“ 55
„Кулаш у башти пасе,
Шири је но што је дуг, копите му девет аршина,
Сабља је оштрија но што си је оставио,
И чунруг је бољи но што је био
И миждрак ти оштрији но што је био“ 60
„Иди, сејо, нашем побратиму,
Побратиму много поздравље,
Нека ми поткује кулаша,
Нек ми купи десет аршина платна
На вересију за месец дана.“ 65
Јунакиња оде:
„Помози Бог побратиме наш!“
„Бог ти помогао посестримо моја!“
„Бола Хјусен-ага много те пздравио,
Да му поткујеш коња и да му купиш десет аршина платна
На вересију за месец дана“ 70
Побратим јој одговара:
„Потковаћу кулаша, купићу му платна
Ако ми даш црно око и једну плетеницу (косе).“
Оде она кући плачући
И брату каза: 75
„Била сам у побратима,
Побратим ми тражи црно око и плетеницу“.
„Ако, сејо, немај бриге,
Иди пријатељу Омеру, много га поздрави,
Нека ми поткује кулаша, 80
Нек ми купи десет аршина платна,
На вересију за месец дана“.
Оде јунакиња и рече пријатељу.
Пријатељ Омер јој одговори:
„Ја, сејо, не могу веровати 85
Да је заиста у животу Бола Хјусен-ага“.
„Бесе ми (тврде ми речи) јесте, и данас му је боље,
И много те поздравио
Да му поткујеш коња,
Да му купиш десет аршина платна 90
На вересију за месец дана“.
„Хвала Богу, сејо, кад је здрав, потковаћу кулаша,
Купићу му платна и даћу му трошка,
Срећан му пут био!“

- Јунакиња оде кући,
Кулаша води и платно носи:
„Пријатељ Омер много те поздравио.“
Бола Хјусен-ага јој одговара:
„Бог нек му помогне,
Стежи ми, сејо, ребра,
Дај ми сабљу, миждрак и чунгур“.
Донеси му јунакиња
И кулаша му припрема.
Бола Хјусен-ага кулашу беседи:
„Лези, кулашу од мегдана!“
Узјаха кулаша и удара у чунгур,
И много пева:
„Састави ме, Боже, с Арапином
Да питам Арапина какав арач тражи“.
Кад се сретете с араповом војском,
Више кулаш зубима и ногама упропашћава
Но што Бола Хјусен-ага сабљом сече.
Војска Арапину каже:
„Изађе човек као планина,
Више му кулаш ногама и зубима упропашћује
Но што нас он сабљом посече“
Арапин одговара:
„Бежите куда знате,
Јер је то Бола Хјусен-ага
Да сам знао да је још у животу
Никад свог века не бих се из песка појавио“.
Бола Хјусен-ага војску му потуче,
Арапина живог ухвати,
Па му овако говори:
„О Арапине, какав арач од Арнаутлука тражиш?“
И откиде му главу.
Узе му три товара дуката.
Кад је дошао кући,
Оде побратиму
Побратиму овако говори:
„Ој побратиме, побратиме мој,
Наслони се на тај дирек,
Хоћу да ти дам црне очи и плетеницу.“
Побратима за дирек прикова.
Оде пријатељу Омеру:
„Доброг те нашао, пријатељу Омере!“
„Добро дошао Бола Хјусен-аго!“
„Сестру своју теби дајем
„И ове товари дуката.
„Халали ми,

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

„Јер Бог и ти избависте ме“.
 „Хиљаду пута нек ти је халал,
 Хвала Богу кад се спасосмо од Арапина“.

Тих. Р. Ђ.

Мудри кадија и Чиџутин

(УПОРЕЂЕЊЕ С МЛЕТАЧКИМ ТРГОВЦЕМ ОД W. Shakespeare-a)

Чиџутин заимље десет дуката кршћавину, те напишу погодбу: ако му их не врати до Митровадне, да му може осјећи драм језика.

Кршћанин узме паре, а Чиџутин оно писмо

Кад је био рок да му плати дуг, ал твој херо нема откле, па ће ти ободвојица у кадије, да суди по шеријату.

Трговац покаже теџтер и бре хоће по што по то да се херу откине драм језика.

Молио га је и преклињао, али све утаман, твој ти се чиџутин заинадио да се изврши како је уговорено.

На то ће кадија:

— „Ти си, трговче, поштено заимао херу десет дуката, а он ти је обећао, да ако ти их не поврати до Митровадне да му можеш одрезати драм језика, и право је, хм; па зини, крсте, да кида; ал гледај добро, да јадан нијеси, да не откинеш ни длаку мање ни длаку веће, јер ћу ја теби изгулити из вилица вас језик!“

Кад то зачује Чиџутин, препане се и почне да моли кадију да се испара онај теџтер, па да му врати паре кад буде могао.

— „Јок, вала, нека се врши царски по ћитабу!“

— „Е, лијепо кадија, па нека му је просто све десет дуката!“

Али кадија не да, па ето је ваљало да онај трговац плати из кесе још три пута онолико, а да се *курталмше кијамета пред шеријатом*.

Ова је прича добро позната у нас Срба, па је и прије штампана, а мени је сада сврнути на њу особиту позорност, јер је зламенита у фолк-лори, бива ово је главни склоп „млетачког трговца“ веселе игре у 5 чина од „Williama Shakespeare-a“.

Ево утарка из четвртога чина, из првога призора:

— „Порција. Па узми фунту мяса његовог,
 Свав двор ти то по праву допушта.“

— *Схйлок*. О мудри судче, судче праведни!
Приступите и да сте приправни!..

— *Порција*. Још мало чекај! само једно још:

Ни капи крви не да уговор,
Већ само фунту мяса спомиње.

Па добро: узми фунту мяса тог,

Ал ако капљу крви пролијеш,

По закону ће онда млетачком

Иметак твој сав припасти држави.

— *Грациано*. Ој, мудра л' судца! Је ли, Жидове?

— *Схйлок*. Зар тако збиља закон говори?

— *Порција*. Показат ћу ти писан законик.

Ти само своје право захтјеваш,

И добит ћеш га, буди сигуран.

— *Грациано*. Ој мудри судче! Признај, Жидове!

— *Схйлок*. Ја рађе примам износ троструки,

Па тад од права свог одустајем.

— *Бассанио*. Ја дајем новац.

— *Порција*. Станте, чекајте!

Нек Жидов своје право добије!

Нек врши казну, друго не смије.

— *Грациано*. Ој, Жидове, то праведан је судца!

— *Порција*. С тог спреми се и режи мясо сад,

Ал само фунту, више не смијеш,

Јер ако мало више одрежеш,

Па био то и дио десети

Од најтање и слабе жилице,

И ако вага мало превагне:

Тад знај да с мјеста мораш погинут,

А твој иметак спада држави.

— *Грациано*. То Данјел је, прави Данијел!

У ступици си, клети Жидове!

— *Порција*. Што сада крзаш? Врши уговор!

— *Схйлок*. Повратите ми дуг, па одлазим.

— *Бассанио*. Нек буде тако! ја ћу платити.

— *Порција*. Он није хтио прије узети,

Па сад нек само врши уговор.

— *Грациано*. То Данијел је други Данијел!

То сам си барем так чекао!

— *Схйлок*. Зар сад њ дуга не ћу добити?

— *Порција*. Ти само своје право добиваш,

А друго ниси нити тражио.

— *Схйлок*. Одпустите ме, ништа не тражим,

Већ драге воље дуг му поклањам.

— *Порција*. Еј, причекај! још нисмо готови,

Јер тако гласи закон млетачки:

Кад странац прјети кому грађану

И настоји му живот скратити,
 Па било јавно, или потајно,
 Тад пол иметка иде његовог
 Обитељи, од које грађан је,
 Ком наглom се је смрћу прјетио,
 А друга пола спада држави,
 А уз то може дужд одлучити,
 Да л' још се има смрћу казнити,
 И само он му може простити,
 А ето ти си, мрски Жидове,
 Антонију о глави радио
 И желио му живот скратити,
 Па за то клекни, јер си пропао,
 Пред дужда клекни, да ти опрости!

— *Грациано*. Замоли га, да сам се објесиш;

Ал јер си сада све изгубио,
 То немаш више ни за конопад,
 И ми ћемо те за то морати
 Још објесит на трошак државе.

— *Дужд*. Да видиш, Жиде, да смо Кришћани

И да за милост боље знадемо,
 То казну смрти ја ти опраштам
 Још прије, но си за то молио,
 Ал пол иметка спада држави,
 А друга пола пак Антонију.

— *Схйлок*. Одузмите ми још и живот сâм,
 Кад сав иметак мени узесте,
 Сву потпору ми пустој старости!
 Јер чему живот, ако не имам
 Од чега ли ћу јадан живити?

— *Порција*. Шта мислите ви, ми Антонио?

— *Антонио*. Ја мислим, ако и суд пристаје,
 Да пол му свога дјела поклоним,
 А другу полу ја ћу чувати
 За мужа, кој је кћер му узео.

А Жид се мора још обвезати,
 Кад умре, да ће сав иметак свој
 Такођер својој кћери оставит;
 Напокон имам један увјет још:

Нек одмах прими вјеру кршћанску.

— *Дужд*. Он мора пристат, јер ћу иначе
 Опозват милост, па ће умрјети.

— *Порција*. Што велиш ти, мој добри Жидове?

— *Схйлок*. Ја пристајем.

— *Порција*. Писари, дајте сад
 Напишите све нуждне исправе!

— *Схйлок*. Дозволите ми, да се удаљим,

Јер мени вам је силно позлило,
Пошаљите ми кући исправе,
А ја ћу тада њих потписати.¹⁾

(Схилок оде).

У игри „Млетачки Трговац“ фабула је по готово слична нашој народној, па држим да је свакако на истоку постала, особито код Персијанаца, и развијала се по свој Европи те је у *Млечића*, трговачког народа, за Вилима Шеспира била у јеку, а то нам точно доказује споменути „Млетачки трговац.“²⁾

У Дубровнику, о Власићима 1903.

Вид Вулетић-Вукасовић

СРПСКО ГОСТОЉУБЉЕ И ГОСТОПРИМСТВО

У

БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ НА СЕЛУ

НАПИСАО: Петар Ст. Иванчевић, Јеромонах.

Посвећено драгом пријатељу Луки Грђићу — Бјелокосићу,
српском књижевнику.

Прије два три деценија, Србин сељак у Босач. Крајини није знао за собу, или боље рекавши није био обичај соба у кући правити.

Биле су то велике и простране куће од брвана са двоја врата, на сред куће огњиште с великим гвозденим пријекладом (Feuerbock), над огњиштем верижњача са виригама.

Млађи људи и ожењени имали су (и данас по неким селима имају) своје зграде, ударе. Само старији људи лежали би у кући покрај перда. Уз перде (врст преградка) не далако огњишта, а уза брвна начињено, бивао је кревет за људе од образа, госте и пријатеље...

Сјећам се из дјетињства како на Хргару — не далеко Бишћа (Бихаћа) увозе влаке, главње, кладе на воловима у кућу на огњиште. Кад се ватра од тих великих клада разгори, ми-

1) Млетачки Трговац (William Shakespeare) весела игра у 5 чина, превео Аугуст Харамбашевић (Хрватска библиотека бр. 162.— 163), стр. 57 — 59. (По А. W. Schlägeln).

2) О овоме истоме предмету види чланак Павла Поповића »Из наших народних приповедака« (Српски Књижевни Гласник. св. од 1. јула 1903. г.).

лина је сједити у вече, па још погледати како невина чељад свој посао раде, жене и цуре преу или плету, момци се играју капа, старији људи причају догађаје из прошлих дана...

У очи года, или пазарног дана (чије су куће покрај и близу главног друма), па уз оно пет дана, уз месојеђе и око крсног имена, гости понајвише долазе. Тада је све на ногама, маја (стопаница, станарица, планинка), што се о мрсу стара и осим хљеба све готови, узода се, куша мрс, да не удара, перетаву и друго суђе. На куваљу, редушу старјешина набрекне, да има хљеба изобила. Млађи чисте и пуне поглаваче (јастуке) сламом или сијеном, износе се поњаве и биљци (ћебета, биљеви) на-дво, да се провјетри. Једном ријечи свак је у послу, па било и мало дијете, оно ако ништа плаче, јер га мати нема када подојити...

Јест, јест драговићу мој, сутра је у Бишћу пазарни дан, и Бог те питао, ко и отклен може банути на конак, па срамота би било, да затече кућу неприправну, јер добар глас иде далеко, а зао још даље, или што но рекну: „Што одех преко уста, одех и преко девет брда.“ Бог нам је дао, слава му и хвала, па за што не би и била наша кућа мусафирска?

Оваки разговор чућеш у кући, кад се гостима надају..

Домаћине! домакаоси, повичу из куће, и неко провири, ошкринувши врата, па ће ти онда рећи: „Ено ћаћо, брајене, брацо, стриче, дједе, бабо (већ ко се је од дјетића у кући потрефио, и како се који у роду назива) некаквих људи!“

Мушкарац, или ко се је већ од дјетића и старијих у кући потрефио, рекне: „Нека их нека! и до сад су овом дому људи долазили, па добро нам дошли!“.

Сад домаћин или ко други изађе пред кућу. Гости му назову Бога, испитају се за здравље, па макар да се и не познају. Онда ће ти упитати гост: „Може ли се ноћити?“ — Домаћин весело повиче: „Може, може Србине, или Срби браћо и соколови драги (ако их је више па су још и млади)

Домаћин дозове млађе, и они распремају и намирују коће, ако су гости коњеници, па још људи на гласу и софреције, и од образа људи, и ако су јеванције (странци) и из далека. Гости се мало задрже на пољу, јер је срамота одмах ићи у кућу, док домаћин не позове. Ако је лијепо вријеме изнесу се столови, па посједају пред кућом, и ту вакат сједе.

Ако су гости знанци, пријатељи, кумови, побратими и јарани (другови), и ако им се надају, онда неко пази, кад ће рупити, чим се опазе, изађе старјешина куће подалеко пред госте са плоском ракије у руци, послуже поздрава — помози Бог! или добро јутро! упитају се за здравље, домаћин понуди ракијом, пруживши плоску са ријечима: „Добро дошао (дошли)!“...

Ушавши гости у кућу, посједају, и сад настане питање —

како је на дому? ако су пријатељи или род, онда питају како је ова или овај (спомиње име чељадета)?

Млађе жене и цуре прилазе руци, љубе у руку, и одмах одилазе за послом. Млада (жена, што је скоро доведена) поклони се три пута до земље, па љуби у руку, чело и у образе.

У новије доба печу каву гостима а некада ти се није ни знало за каву, е, ал' су сад други судци на Бањој — Луци...

Што — но рекну: „Какав је светац, онака је и молитва“.. Па, борме какав је гост, онака је и част.

Ако су људи на гласу, као јунаци и поштењаковићи, или ближи род дотичној кући, онда је и бољи дочек; ама ипак нико не ће отићи из куће неугошћен и не почасћен, јер сваки Србин без разлике вјере у Босан. Крајини радо мусафире прима, и људски их дочека...

Србин сељак, и уопће сви Босанци, сваки посао почимље (т. ј. тако је бивало досад) са »Боже помози«, па и прије јела, особито у вече сви устану и моле се Богу. Прије молитве умивају руке, као и послје јела. Најмлађа жена у кући, или најстарија дјевојка полијева на руке, најпрво ће пољубити дотичнога у руку, па онда полијева..

Србин у Босан. Крајини, и у опће Срби свуда и свађе, не знаду да су јели, ако му није било хљеба и меса изобила, а тога у Босан. Крајини има, и бивало је при свакој гостби и части, нарочито пако у она добра времена, кад је Србин у Крајини хиљадио овце.

Кад се софра метне, доноси се најпрво сир и хљеб, а онда друга јела, као: месо варено и печено, чорба, пита, колачићи (уштипци), кајгана, чимбур, умок, купус и сланина, пријеснац, цицвара, а као залада дође млијеко и вариника.. Пића су ова: ракија, шљива и шпиритуша, крушка, сагрдан (рум), мастика. У Поуњу (око Уне) и подручју ријеке Унца троши се и вино.

Као што сам рекао, прије и послје јела перу се руке и измућају уста. Како који престаје јести, прекрсти се и рекне: „Слава Богу! хвала домаћину! хвала воку и тежаку!“..

Пред вечеру или послје вечере најмлађа жена, или дјевојка удавача изује госте, опере им ноге, обућу однесе, осуши, сатаре и лијепо нареди, па сваког обућу за-се остави, и сјутра дан све сваком госту донесе...

Простирска је у нас у Босан. Крајини проста, ама, добри чочече, чиста, простру сламе, сијена, или бујади (папради), а онд дође поњава, смутап (покровац), гдје-ће борме ћилим, или саџаза; поглавач је натрпан сламом или сијеном, па у трубу ткања или сукна мећу под главу. Покрива се поњавом, кабаницом, хаљином, биљем. Кад дође вријеме одласку, све је на ногама, особито ако је род, родбина, својат, пријатељ, кум и побратим, ту сва кућна чељад имају посла, неко доноси милошту и даје дотичном госту, да ју понесе кући дјеци или коме већ било, неко изводи

кође, и т. д., а домаћин држи плоску у руци и виче: „Још једну попити пријатељу, куме, побратиме, јаране за сретна пута!“.. Гост (гости) узима чашу, захваљује се домаћину, рекавши: „Хвала ти, мој мили брате Србине и српски сине, на братском дочеку, љубави и поштењу, лијепој лакрдији (ријечима, разговору), па, брате Србине — Боже знати и не заборавити! С Богом! до сретног виђења!“

Кладањ, на Ђурђев-дан 1903. год.

НАРОДНО ПРЕДАЊЕ О МЕСТИМА

Народно предање о постанку мјеста и вода у Босни.

прикупио: Петар Ст. Иванчевић.

Трново. Ово село налази се у власеничком котару, скружју доњотузланском. Има око 50 кућа, а житељи су све прав. Срби..

Предање каже: „Добра си душо, Херцеговина сав свијет насели, а себе не расели. И ово је село насељено Херцеговцима. Пошао је по свијету један слијеп човјек са својијех седам синова, као сивијех соколова. Пут га нанесе овуда, и он заповиједио синовима, да му ископају бус земље, синови га послушају и донесу бус земље. Он примириши и упита: какав је положај мјеста? и какве шуме има? Рекоше му синови: положај је лијеп, а највише има црног трња. Слијепац ће онда рећи: „Дјецо, овдје је земља добра, остаћемо овдје.“ И збиља и остану. Мало помало искрче, и намноже се, па тако постане читаво село, „Трново.“..

Радачић. — Бријеговито и врлетно село Радачић припада котару (срезу) Кладњу. Житељи су Срби правосл. вјере, а има их 15 кућа...

Приповиједа се, да ту ниједне куће није било. Данашње село било је алилук, мјесто за одмор и пашњак. Неки Радован дође из Херцеговине и насели се први на алилук, па по њему добије село своје данашње име „Радачић“...

Радова. — Овећа рјечица близу села Радачића, извире из шуме Витовац, а салијева се у Бјела-воду, онда у Стучаницу,

1) Овако је гостопримство и српско гостољубље готово свуда по Босни и Херцеговини на селу, но Босан. Крајина и Херцеговина раставила је у гостољубљу и гостопримству и оном братском дочеку...

па у Биоптицу, Биоптица код Олова у Кривају, Криваја у Босну. Горе споменута рјечица добила је своје име по Радовану, који је близу њезина извора имао своје колибе и станове за благо...

Шејковићи. Ово српско село лежи у власеничком котару.. Приповиједа се: „Добра си душо, први је у данашње село доселио неки Лазо Шејковић, поријетлом из Херцеговине, и по Лази прозове се село „Шејковићи“...“

Злача. Омања рјечица; извире из шуме „Градине“, тече кроз село Бјело-поље у кладањском котару....

Народ вели: „Кад је Босна српска била¹⁾, био је мајдан бакра и злата у данашњој шуми „Градини“, па по злату назвала се је вода „Злача“....“

Петровићи. Лежи покрај ријеке Ступчанице у кладањском котару, а има 14 кућа Срба Муслимана...

Народно предање вели: „У данашњем селу била је само једна кућа неког Србина правосл. вјере, тај се Србин звао Варди Петар, па кад су се Муслимани населили, прозову село по Петру „Петровићи“...“

Кладањ. — Омања је варошица у питомој Босни, поносној..

Приповиједа се и стари људи веле:

„Прије се је данашње мјесто звало „Клада“ а по једној великој клади. Клада је била близу рјечице Дриначе, у сред вароши. Пут из Посавине водио је изнад данашњег Кладња у Сарајево. Но, добри си чочече, неки Алипаша, Туркуша, поведе војску из Посавине, па преноћи у Клади, и за неколико коракаји од Дриначе начини џамију; заповједи, да се отселе мјесто Клада зове „Кладањ“...“

Братило. — Готово највеће је брдо у близини Кладња, (округ доњо-тузлански).. По том брду има овећа шума на јужној страни Кладња своје име. Веле:

У шуми Братилу увјек је бивало српских осветника, горских хајдука, ту су имали и своје пребивање у зими. Па су се и братимили. Еле, по томе се и брдо, као и шума назове »Братило«..

Брдо Братило календар је житеља у Кладњу, јер им оно показује какво ће вријеме бити....

Кладањ, на Видов дан 1903. год.

1) Убава и питома Босна поносна отцијепљена је од Немањића Србије између 950. и 1159. год., но по поузданим изворима знамо, еда је све до пропасти Србије (1459.) по неки дио припадао Немањића Србији, особито за вријеме владалаца: краља Драгутина, деспота Стевана Високог и Ђурђа Смедеревца....

ЖИВОТИЊЕ И БИЉЕ У НАРОДНОМ ПРЕДАЊУ.

Буника — перуника (*hyoscyamus niger*)?! — Пред нама је „Гласник земаљскога музеја у Босни и Херцеговини“, год. 1890. књига III. На стр. 315. поменутога часописа налази се чланак Ивана Зовке под натписом: „Nekoliko narodnih lijekova.“

Ив. Зовко познат је у нашој литератури као вредна пчелица у сабирању српских нар. умотворина по Босни и Херцеговини, само што их он крсти туђим именом „hrvatske“ наравно богато награђен за ту услугу.

Прегледавши добро сав дојакошњи рад Ив. Зовке слободни смо изрећи овај суд: Колико је Зовко учинио, да се многобројне срп. нар. умотворине истргну од вечнога заборава, толико и још више пада на њега суд неумитне критике, што је све нар. традиције дотеривао на уметнички калуп и према томе није ни покушао, да се бар приближи ономе, кога данас објективна критика назива фотографом срп. нар. живота, а то је наш бесмртни старина Вук Стефан. Караџић.

У горе поменутом чланку Ив. Зовко је прибележио пет нар. лекова и ми ћемо се зауставити на његовој првој белешци, о буници — перуници. Овде нам Зовко којешта наклапа „o mljenici slavenskog gromovnika Peruna“, о перуници (*hyoscyamus niger*) како је то „sveta biljka“, па и „dan danas uživa u narodu božansko neko odlikovanje“; како народ тамо (ваља да у Херцеговини) перунику као свето биље поштује, па како јој се чак и клања, када се њезиним семеном кади; како јој је народ дао у своме лекарству „najnježnije i najdragocijenije mjesto svoga tijela, a to je oko.“ Зовки у неком узбуђењу и песничком заносу залуташе мисли у регијоне митских алегорија, те у страху пред громовником Перуном час му се чињаше од бунике перуника и обратно. И заиста у ствари не бисмо ништа знали, да Зовко не стави поред „буника — перуника“ и ботанички израз *hyoscyamus niger*, те по томе знамо, да је говор само о буници. Зовко о буници говори, а о перуници поговара тако заплетено, да човек, када би хтео његове речи практично да употреби, не би знао: били очи и зубе лечио семеном перунике, или семеном бунике. Зар је буника и перуника једно те исто? Зар се перуника у ботаници зове *hyoscyamus niger*? Што Зовко каже, да је оно нека почасти „svetoj biljci“, када хаста (болесник) клекне да се накади њезиним семеном, то није истина. Зар човек када хоће нечим да накади очи, зубе, или у опће главу, зар ће то стојећи радити, а нарочито када се треба омотати, да дим од дотичнога лека не одилази на страну, већ правце у очи или у зубе?

Зар сад у XX. веку да је још тако жива успомена на поганскога Бога Перуна?! Не само код бунике — перунике, већ код сваке накаде треба се спустити, сагнути и то бар није ни-

какова почаст „svetoj biljci“ То је само оно, када се у јајету длака тражи. То је оно, чиме Зовко народ. умотворине дотерује и квару. Зовко каже: „Osobito ovo odlikovanje još nam se većim čini, kada pomislimo, da se ona (perunika) broji u red otrovnica“. Зар је перуника отровна биљка? У којој то хрв. ботаници нађосте? Буника је *hyoscyamus niger* и свакако биће, да о тој биљци Зовко и говори, а перуника је овде случајно дошла. Перуника се у ботаници зове *iris germanica* и то ће бити она биљка, која у прастаро доба беше посвећена словенском богу Перуну, те се можда с тога и прозвала перуника, а негде се зове и богиша. Али данас не ужива она више у народу никакво божанско одликовање.

Овде ћемо споменути, шта се о перуници у нашој књижевности писало: Перуника, *iris*, *Schwertlilie*, *iride*, *iris germanica*, долази у ред *monocotyledones*, у ред мачастих биљака (*ensatae*) и чини засебну одлику перуника (*iridae*). Осим имена перуника, она је позната под овим именима: богиша, маца, сабљица, замбак и сабљић, а Немци је зову *die deutsche Schwertlilie*. Она краси обично сваки врт код свих јужних Словена. Врло је обљубљена у народу, па се често у песмама са девојком упоређује:

„Ој дјевојко, плава перунико,
Јеси л' мога коња напојила?“

Већ у старом веку радо су садили по вртovima флорентинску перунику (*iris florentina*), која има модрушасто-бео цвет.

Корен од ове перунике, као и од наше домаће (*iris germanica*) познат је у лекарству под именом *radice d' iride*, а већ стари Диоскоридес спомиње тај корен као лек. Данас се по целој Европи гаје многе друге врсте које донеше из Персије, Нове Холандије и јужне Европе. Наша перуника спада у ред најобичније и најлепше биљке у нашим вртovima Цвета у мају и јуну, а местимице расте и дивља. Као така код нас је позната дивља или жута перуника (*iris pseudacorus*) и расте поред вода, које не отичу, или које лагано теку, а цвета у јуну и јулу.

Овај чланак Ивана Зовке преведен је и на немачки језик у „*Bosnische Post*“ № 80. Seite 3. Jahr 1890. Serajevo.

Јагић Ватрослав вели: „.....а neki misle, da se je toj rieči (Perun) u nas jediti trag sačuvao u perunika, koju inače zovu bogiša; ako je ono prvo od rieči perun, a ovo drugo od bog. to je svakako znamenito i kao nešto više, nego li prosti slučaj.“ *Historija književnosti naroda hrv. i srbskoga*, Zagreb 1867. str 21.

Да кажемо коју и о буници, о којој Иван Зовко и говори. Буника или бун (*hyoscyamus niger*, *das schwarze Bilsenkraut*, зубна трава, а у Македонији зову је врбиличе, долази у разред цевастих биљака (*gamopetalae*). Буника је веома отровна биљка и непријатно заудару. Расте свуда по урвинама, путевима, а и по њивама. Цвета у јуну и јулу. У Босни и то у Зеници и

околини зове се зубна трава. Она се употребљава као врло добар лек за зубе, од чега је управо и добила своје име. Овако се лечи: Стави се на ватру котао воде и док се вода угреје, метне се на ватру семе од бунике, а болесник се наднесе над котао и над ватру и покрије се тако, да сва пара од воде и од бунике иде у уста, а он зине. Када се добро тако испари и на-кади, онда буника отрује сву нечистоћу у зубима, ако има у коме шупљем зубу црва, они ће сви сигурно у котао, у воду поиспадати.

Као што знамо, да је буника врло отровна, ја мислим, да ће то бити она биљка, што се у старо време од ње правило „вино обунано“, што се често у нар. песмама спомиње, да је давато вино обунано, да јунака сан превари (савлада):

„Па му даје вина обунана“.

29. јуна 1903. год.

Јеловник.

ПРИВЕЛЕЖИО:

Душан С. Поповић учитељ.

Листавац у вола. — Кад је Бог ишао по земљи, написао је једну књигу о томе како се може отићи на небо. Кад је Бог пошао на небо случајно заборави ту књигу на земљи, те пошље анђела да му је донесе. Анђеол узме књигу и пође на небо, али је случајно испусти те падне пред вола. Во случајно са шапом поједе и ту књигу, па му од ње у трбуху постане *листавац*.

Забележио у Кушиљеву у окр. пожаревачком.

Никола Костић

Бели лук. — Бели лук је честа ствар у народној медицини. Кад завладају заразне болести онда се носи по неколико чена бела лука као средство које чува од заразе. Бели лук се ушива у амајлије, поред осталих ствари, те чува онога ко амајлију носи и т. д. — Али сам ја још у детињству слушао од сељака да је особито лековит бели лук који израсте из чена које се засади кроз змијину главу; но о томе ништа детаљније нисам знао. — Међу прилозима који су послати за „Караџић“ имам нешто и о томе што овде саопштавам:

Драгољуб С. Оцокољић забележио је о томе у Чачку ово: Кад се с пролећа прва змија убије, осече јој се глава, у њу се метне ченица бела лука и закопа у земљу. Кад струк порасте ваља га узети и носити са собом, па ће онај ко га носи наићи на ђавола са црним штапом. Штап треба да отме од ђавола и добиће моћ опсењивања. При томе треба да пази да га ђаво не удари штапом, јер ако га удари онда ће га или убити, или ће му расцепити одело, те се никако на томе месту неће моћи закрпити. Исто тако штап не треба никоме да даје, јер ће изгубити моћ.

Божидар М. Загорац забележио је то исто у Крагујевцу с том само разликом што онај ко има у себи бела лука видеће ђавола на првоме беломе вољу кога сретне. Ђаво има у рукама

птапче, које му треба узети, пазећи да ђаво њиме не удари. Кад ђаво остане без штапчета иде непрестано за оним, што му га је узео, моли га да му га врати, и извршује све што му се нареди.

Милорад Гојковић забележио је у Ваљеву да змију треба убити пре Благовести, па јој метути у уста осечене главе чено бела лука, и кад из чена израсте струк, тај струк ушити у амајлију, па ће се увек моћи познати свака вештица, по некоме знаку на челу. Онај ко има такву амајлију треба три пут да рекне вештици да је вештица, па ће она морати побећи и никад више не сме доћи на то место.

Т. Р. Ђ.

Медецински обичаји у Срба

АМАЈЛИЈА

Ношење амајлија врло је старо и врло распрострањено у свих народа.

Амајлија налазимо још у преисторијско време.¹⁾ Оне су ношене и као накит, али још више као чаробна средства. Код старих индоевропских народа играле су амајлије значајну улогу.²⁾ У историјско време налазимо их у свих културних народа. Стари Асирјани и Вавилоњани, Мисирци и Персијанци ношаху амајлије са особитом љубављу. И стари Евреји их имађаху, ма да се Мојсеј труђаше да убеди свој народ, да их напусти. Оне се састајаху или из фигура божанстава, или из звезда, мађијског прстења, комадића пергаментна на којима беху исписани било свети знаци, било ставови из светих књига. Грци и Римљани су по свој прилици примили амајлије са истока. У средњем веку сви хришћански народи ношаху амајлије и ако их је црква забрањивала, препоручујући, поглавито на западу, у место њих медаље са ликовима светаца, светих догађаја, крстиће и т. д. Па и данас је ношење амајлија врло распрострањено нарочито код народа ниже културе. Некултурни пак народи имају их у врло великој количини и као средство ради предохране од болести и као средство противу већ насталих болести³⁾

1) Die Urgeschichte des Menschen nach dem heutigen Stande der Wissenschaft von Dr Moriz Hörnes, 1892. стр. 23. и 94. и даље.

2) Reallexicon der indogermanischen Altertumskunde von O. Schrader, 1901. стр. 729.

3) Die Medecin der Naturvölker, Ethnologische Beiträge zur Urgeschichte der Menschheit von Dr Max Bartels 1893. стр. 225. — 235.

И у нашега народа амајлије су врло честа ствар. Сматрајући да је и разбирање о њима врло важно за упознавање нашега народа, његове културе и живота, ја сам бележећи ствари у народу забележио и нешто о амајлијама. И ако је то што сам ја забележио и сувише мало, ја га овде ипак износим као подстрек и потсећај онима који би хтели бележити о амајлијама у српскога народа.

У старије време у Алексинцу и Соко Бањи носиле су се амајлије као предохрана од болести, обешене о свилено бућме или црвени конац, на прсима или под мишком, а градиле су се овако: Узме се дебело памучно платно па се метне у восак те се увошти да изгледа као мушема. У то се платно метне мало соли, мало хлеба, бела лука, црна и бела тамњана, чивита, црног и белог омана и мало воска,¹⁾ па се све то ушије у виду трошошкастог јастучића, коме се на два ћешка притврди конац, па се о том концу веша о врат, тако да јастучић дође на прса или под мишку. Ове су амајлије правиле старе жене, или мајке својој деци. Малој деци амајлије су се ушивале у повој.

Као предохрана од болести носиле су се у Алексинцу и овакве ствари: На једном парчету хартије напише се име онога, ко ће амајлију носити, четрдесет пута, па се та хартија увије у платно и ушије у тканице, и те тканице дотични увек носи.

Малој деци, против урока, ушивају се, у Соко Бањи, на капи *пелешке*. То су ситни пужићи, које су од пре доносили хаџије из Јерусалима и поклањали женама које имају ситне деце, или су те пужиће продавале Циганке. Које дете носи пелешку на њега урок не наилази. — Још су се против урока деци ушивали плави стаклени комадићи, који су имали облик шаке и звали су се *ручица*. И њих су хаџије доносили — Против урока се деци на капице ушивао горњи део тртице од патке заједно са перјем. Неки су то везивали за конац и удевали женској деци у уши — Против урока су неки улепљивали малу сребрну парицу на црвеном концу деци у косу с преда, изнад чела.

Баба Белка из Јеленца (махале), у Алексинцу, дуго је у младости боловала од главобоље, па јој је амајлија помогла, како она казује. Њен муж отидне у Београд као рабаџија, па му ту рекне неко да отидне оци да му за жену направи амајлију. Он отидне оци, и оца му направи три амајлије, и рекне му да једну закопа под праг од своје куће, другу да баца у туђ синор (имање), а трећу да му жена носи уза се, али добро да пази на њу, јер ће је, иначе, однети нечастиви. Жена да би сачувала амајлију сашије је у једном крају феса, па ју је тако годинама носила и глава је није болела. Али једном кад је хтела да се чешља скине фес, и кад је хтела понова да га метне на

1) Неки су метали још и жуте и беле команике (траве).

главу а оно нема амајлије. Од тада ју је глава понова почела болети.¹⁾

Од скоро сам се за амајлије почео више интересовати, те сам се обратио неколицини знанаца да ми у народу разберу што год могу и да ми забележе. За то сам био ставио и неколика питања, која овде нешто попуњена саопштавам, молећи свакога, ко може, да на њих одговори, и одговоре пошље уредништву „Караџића“:

Чега ради се носе амајлије? — Да ли као предохрана од болести, урока, злих очију, намера и т. д. или због већ добивене болести да се олакша и отклони? — Ко гради амајлије? — Да ли старе жене, или врачаре, или оџе, или свештеници, или ко други? — Како се при грађењу поступа и шта се све ради? — Од чега се граде амајлије? — Да ли од хартије, трава, камачака, пужића, стаклета, или од другог чега? — Како изгледају амајлије? — Да ли као трошошкasti јастучићи или другојаче? — Где се носе амајлије? — Да ли о врату, на капи, у појасу, у оделу или на ком другом месту? — Како се где зове која амајлија? — Да ли је амајлија опште име за све предмете који се као амајлија носе, или се различити предмети различито зову? (Негде се амајлија зове: мајлија, негде амајлила, а и остали предмети се разликују: пелешка, ручица и т. д.). — Да ли се за амајлије плаћа или се добијају севапа ради? — Шта бива са амајлијом кад умре лице које је носи?²⁾ и т. д.

Кад се освећује нова црква поцепа се оно платно којим је застрвена часна трпеза (а можда и још шта, чини ми се и некакав сунђер!), па се и то ушива болесницима у одело те носе. Сматра ли се и то као амајлија? — Вредно би било разабрати појединости о овоме.

У селу Костуру (срез нишавски, округ пиротски) има овакав обичај: Чим се сазна да ће бити размирица (рат), одмах се нађе девет баба, које седну у доноћи, па до зоре, ништа не говорећи, спреме једну кошуљу, кроз њу се провлаче сви они, који ће се излагати опасности у размирици, па су онда сигурни да ће их мимоићи опасност. — Кад је 1837. г. завладала куга, кнез Милош изда најоштрију наредбу да се зараза ограничи. Међу тим у Пожаревцу, где се тада налазио, нареди те девет баба, голих као од мајке рођених за једну ноћ, према ватри, без свећа, тајно опреду и изаткају кошуљу, кроз коју се по том провуче кнез Милош, сви чланови његове породице, сва његова свита и сви војници у пожаревачкој касарни.³⁾ — У музеју, у оп-

1) Види »Караџић« за 1903. г. бр. 2. стр. 115. — 117.

2) У селу Толићу, срез колубарски, округ ваљевски кад дете умре амајлија му се скине, па му се обеси о крст. — У Крушевцу кад умре стар човек, који је носио амајлију, амајлија му се скине и метне се на његово унуче или друго које чељаде, да би и они доживили старост.

3) М. Ђ. Милићевић, Кнез Милош у причама II, 64.

штинској кући, у Бечу између осталог је глава Кара-Мустафе, познатог војсковође из опсаде Беча 1683. г. Испод главе стоји раширена његова кошуља од платна, сва ишарана записима, солумуновим словима и шарама као што су неки записи против болести у нас. — Да ли се и овакве кошуље могу узети као амајлије, како се зову и т. д.

Често пута веша се малом ждребету о врат кашика и још неке ствари. Да ли је и то амајлија? — Како се то зове? — Чему служи?¹⁾ — Да ли се тако што веша још каквој животињи, шта се веша и зашто?

И ако ова питања не обухватају све што се на амајлије може односити, из разбирања се може још што сазнати, па је вредно забележити сваку ситницу, која се сазна.

На ова питања добио сам неколике одговоре које овде саопштавам, не би ли и они потсетили на бележење о амајлијама у оним крајевима из којих немам одговора:

Станоје М. Мијатовић, учитељ у Пољни забележио ми је из Левча и Темнића ово: Амајлија се овде зове *мајлија*, а носе је највише мала деца, која су наклоњена великој болести (падаци, епилепсији) или већ већ пате од ње; а носи се и против великог кашља и других болести. Мајлија се гради овако: Направи се мала кесица од ланеног или теженог платна па се у њу метне: 1. парченце скореле сукрвице, која испадне из носа враном мушком ждребету одмах после ждребљења, а које је ождребила врана кобила првождрепкиња; 2. неприм калема из тућек атара, који предходно треба провући три пут по девет пута кроз остругу (купину,) која је са два краја припета за земљу; 3. три чешља белог лука; 4. три грумичка тамњана; 5. три грумичка божићње соли; 6. три трошице божићњег хлеба; 7. три љуспице црног глога; 8. три парчета од корена црног омана; 9. нокат од курјака (ако се има). Све се ово улепи у парче воска који се добија од чела првенца (т. ј. роја који први изађе из кошнице), па се кесица тврдо ушије и обеси о узичицу, испредену од црвеног и белог конца, о врату и редовно носи.

Старији ушивају ове исте ствари у каницу (на крају који се носи уз тело) и редовно се носи, верујући да то чува од сваке болести. Но ово се не зове амајлија.

Највећу вредност у амајлији имају ствари под 1. и 2., нарочито она под 1.; те ствари морају бити у амајлији, а за остале како буде.

Кад дете умре, амајлија се закопава заједно с њим.

1) Вук Караџић забележио је овакву једну пословицу: Не помаже му колико ждребету кашика. Поред те пословице је овакво објашњење: Многи малом ждребету објесе кашику покраћенога дршка о врату као да га не би ко урекао — а њекоји може бити да мисли и курјак да га неби ујео. Српске нар. пословице, 1900. стр. 257.

Кад се коме не држе деца, онда он кад му жена роди, по-годи са ковачем да му у глуво доба ноћи скује у врло умањеној величини по једну алатку од свега онога што се у кући употребљава (нож, раоник, секиру, иглу, теслицу, сврдао и т. д.) Док то ковач кује не сме никако проговорити. Те ствари се ушивају детету у кесицу, те их носи о врату као сваку амајлију. Верује се да од тих алатљика беже зле душе које би дошле по живот детињи.

Владимир М Николић, учитељ у Сопоту, у округу пиротском забележио ми је у своме селу ово: Овде се сад амајлије носе доста ретко, за време Турака биле су много чешће. Носе се о врату испод кошуље те се и не виде, а неки их носе и ушивене у појасу. Малој деци матере ушивају амајлије на капи с поља или у постави изнутра. — Амајлија изгледа као врло мало јастуче сашивено од коже или од мушеме. — За време Турака градили су их оце. У Пироту је до скоро живео неки Турчин, који је правио амајлије. Он је умро, а сад то ради његова жена. За другога сељаци у Сопоту веле да не знају да је алајлије градио, већ кажу: Од како Турци одоше, амајлије се више и не праве. — Турци су градили амајлије овако: На парченцету хартије напише оца нешто и обаје, па хартију увије и на оба краја усуче, за тим увије у мушему или кожу, па то ушије у облику јастучића. — Многи су узимали од Турака амајлије и не знајући шта је у њима. Многи веле да у амајлијама има разних трава и некаквог прашка. Један ми сељак казиваше да се једном био напрасно разболес, и болест је личила на капљу. Тад се десио у селу Турчин, по имену Пала-Асан, с којим је он лепо живео. Чим Турчин виде да му се пријатељ разболе, одмах отвори своју амајлију и из ње извади некаквог врло горког прашка, те га болесник у кафи попије и одмах заспи као мртав, а после тога је оздравео. Турчин се клео да је само пријатељу за љубав отворио амајлију, иначе то другоме не би учинио. — Амајлије се носе против урока, главобоље, грознице, падавице, наступног лудила, шлога и т. д. — Сем овога Турци су давали амајлије женама нероткињама, да рађају, коме се не држе деца, да се одрже и т. д.

Радоња Поповић, ђак Учитељске школе забележио ми је да се у Рудничком округу носе као амајлије ове ствари:

Од болести (већином заразних): мало соли, три зрна пшенице, змајотресине (лискун са Авале) и зрно кукуруза, које је засебно завијено у шашу.

Коме се не држе деца ваља да украде држаље са секире онога коме су сва деца жива, па да од ње одсече једно парче и да га ушије у пелену новорођенчета.

Од болести (у опште) носи се: срце од јежа, нокат од курјака и лук који је никао кроз змијину главу.

Од пушке: ваља наћи учрвљалу жабу, па из ње извадити три црва и то ушивено у оделу носити.

Од падавице: ваља носити срце од обешањака (човека који се обесио) и комадић срца од мечке.

Амајлије које се носе зову се *ушави*.

У амајлије спадају још и *крстић од црног глога и урочак*. Они чувају од чини и урока.

Драгољуб Филиповић, ђак Учит. Школе записао је да се у Јарушицама, у округу крагујевачком амајлије граде у облику јастучића који су 3 — 4 сантиметра дуги а 2 — 3 сантиметра широки. Носе се о врату, а бране од вештица и урока. Шта садрже није могао разабрати. — *Против урока* ушивају се малој деци на капе пужићи. — Против пушке се ушивају од копилана нокти и коса.

Зафир Јовановић, ђак Учит. Школе забележио је у Алексинцу о амајлијама које граде оце ово: Оца исече хартију на три ћошка и на њој напише три реда, не казујући никоме шта пише, јер би иначе амајлија била без снаге. Та се хартија обавије увоштеним платном и носи о врату. Сем ове хартије оца испише још две, од којих се једном болесник окади, а друга се метне у воду па се у тој води окупа. — Прича се да је Мухамед донео амајлије са онога света и раздао их оцама, да по њиховом угледу и они граде.

Живојин Николић, ђак Уч. Школе забележио је такође у Алексинцу ово: Да би се мало дете сачувало од болести граде се овакве амајлије:

Кад се дете роди узме се од погаче из прве повојнице један залобај, а сем тога мало соли и парче тамњана па му се то ушије у повој као амајлија. Или:

У парче платна мете се мало растопљеног воска, па се на њему напишу почетна слова од славе детињег оца, а уз то се још узме жуте и беле куманике (траве) расковника, рашчиника, тамњана, бела лука, црног омана, одолена, омиљена, белог омана, угљена, мало соли и комадић хлеба.¹⁾ Све се то ушије у детињи повој или пелену као амајлија. Или:

Узме се мало угљена из црквене кадионице, мало тамњана, соли, хлеба, расковника, рашчинка и стапљика, па се ушије детету као амајлија.

Сем тога у сеоским дућанима продају се некакви урочници које мајке ушивају деци на капе.

Коме се не држе деца пробуши новорођенчету десно уво па му у њега мете минђушу.

Деца кад одрасту носе крстиће од црног глога, и онда на њих болест не иде.

Противу пушке даје се ономе ко ће се излагати пушчаној

¹⁾ Свему овоме неки додају још и несамлевено житно зрнце које се нађе у брашну.

ватри те понесе зуб од коња пастува и кошчицу од земског кучета.

Против пушке се још ушива у одело: комадић од обаљеног грма на путу па се од њега не може проћи, кошчица од копилчета и кошчица од земског кучета.

Све ове амајлије праве старе жене.

Има амајлија и за стоку. Кад се крава отели или кобила ождреби, онда се против урока веже крави или кобили за реп црвени конац, а телету или ждр бету вешају о врат црвени и бели конац.

Спасоје Х. Поповић, ђак Уч. Школе родом из села Буфа у Маћедонији забележио је: У селу Буфу се разликују *амалије* (амајлије) и *шиутинке*. Амалије граде оде против урока и болести. Шиутинка се носи да сачува од сваке беде и болести. Она се носи увек о врату сем кад се дотични купа. Шиутинке граде попови, који су били на хаџилуку, а чувени су са своје честитости и ваљаности. Шиутинка је чиста хартија у коју се међу ствари донесене са хаџилука: мало свете земље, комадић рибе из Јордана, гранчице од дрвета из Палестине и слично. Све се ово ушије и носи исто онако као и амајлија.

Како ја мислим да од амајлије не стоје далеко *солумунова слова* и различити *записи* што их често у нас граде свештеници то сам нагоредо са амајлијама разбирао и о томе.

5. јуна 1895. г. био сам у селу Драгуши, у округу топличком. За ручком тога дана причао ми је г. Вујица Симоновић, свештеник из Сврача (Доња Јошаница) да је старином из свештеничке фамилије из околине Призрена. На моја разбирања има ли чега од старих књига или хартија, што му је од предака, свештеника, остало, он ми је, између осталог, дао и неколико хартијица, на којима су записи од болести.

На првој хартијици био је запис од *главобоље* који гласи: Во время шно боляше глава имеркѣ ма кижѣ вторникѣ вторникѣ накраймца. Глава предаде Адаму, Адамѣ предаде Иеви, Иева предаде морѣ, моро предаде крау, краи предаде пескѣ, песакѣ предаде трави, и трава предаде роси, и роса предаде слнцѣ, сунце предаде ветрѣ, и ветарѣ рася болезнѣ штѣ раба Божия, име

Во имя отца и сина и святаго дука амин.

На другој хартијици пише: Записѣ ѿ грознице: Молитвами честнаго, славнаго пророка предтеча крести-

тела Ивана честнаа глава твоа наблюдъ трасаше са, востани трасавица, вастани дневнаа или тридневнаа вступи ѿ раба Божиа.

На трећој је: Коя жена не може родити чада сие пише слова: і сувари небесни отвердите и ти штроча изиди зове те Исусъ изиди штроче зове те претеча и стошаите имъ и стошаите и приложите на крестъ, име.')

На четвртој је било неколико неразговорних записа, од којих само на једноме разабрах ово: Ко ме се не држе деца: Станемъ добрѣ, станемъ со страхомъ и тако да станетъ свака напасть ѿ чади рабе Божие. Богородице дѣво радѣса и помози рабе твое.

Од сина драгушког свештеника који је такође из Старе Србије добио сам: *Запис од беснила*, који његови стари даваше а и сад дају у невољи:

а	т	о	н	а	ш	а	т
о	н	а	р	е	т	о	н
а	р	с	п	а	т	о	н
а	т	а	с	ѣ	а	р	і
г	а	р	і	ф	у	с	ѣ
і	с	х	с	н	і	к	а

Овај запис против уједа бесна живинчета написа се на чистој и мазној корици хлеба, па је уједени поједе на ште срце. Ово се мора чинити бар на седам дана после уједа, иначе није поможено.

Од истога сам добио и *запис кад човеку или живинчету*

1) Овај исти запис преписао сам из једне рукописне књиге молитва г. Филипа Поповића, учитеља у Д. Речици, у окр. топличком, која му је остала од оца свештеника у Приштини: Која жена не може родити отроче. Напиши на киселѣ лебѣ да изаде: Се двери небесни ѿверзите и ти отроче изиди, зове те Исус, изиди отроче зоветъ претечъ исцацаите и сцацаите приложи имъ на крестъ и ѿ раба Божи имѣкъ.

стане вода, који гласи: *Гедиврие тортос Геден и геон фисон геон Тигер Јефрат*. — Овај се запис исписује човеку на прстима, а коњу на копитама.

И ради бележења о солумуновом слову и записима био сам се обратио знанцима с питањима, која овде саопштавам ради даљег разбирања:

Чега ради се граде солумунова слова и записи? — Да ли се то гради ради предохрана од болести, или ради тога да се већ добивена болест отклони и олакша? — Ко прави солумунова слова и записе? — На чему их граде, да ли на болесном месту: рани, отоку и т. д. или на хлебу, јабуци, хартији? — Ако се не граде на болесним местима, шта се са њима ради? — Каква им је садржина? — Како се солумуново слово и записи још зову? — Да ли се плаћа и колико ономе ко их гради? — Да ли се солумуново слово и записи граде и за животиње? — Да ли се још што има рећи о солумуновом слову и записима?

И на ова питања добио сам нешто одговора, које овде саопштавам:

Ст. М. Мијатовић, учитељ у Пољни пише ми о Левчу и Темнићу ово: Овде се солумуново слово прави или на колачићу који је умешен од сквасног теста или на јабуци. На колачићу, и то свагда на горњој кори записује се против уједа беснога пса; а на јабуци, обично бедрици, противу грознице, тако зване зависнице, која може да траје више од године. Солумуново слово праве најобичније старији свештеници, калуђери или црквењаци, и за то наплаћују обично по један грош. — За колачић на коме ће се направити солумуново слово меље се увек јарица пшеница у воденици која меље на лево. Ако не би био колачић од таквог брашна није поможено. — Солумуново се слово обично гради ножем а ређе писаљком или дрветом, а изгледа овако:

Влад. М. Николић, учитељ у Сопоту, у окр. пиротском пише ми: За солумуново се слово у овоме крају добро зна. Кад ко добије *заушке*, т. ј. оток или жљезде испод ушију, иде ономе ко зна те му прави солумуново слово. Солумуново се слово прави на плавој хартији, па се медом залепи на ономе месту где је оток. — Вељко Милић из Сопота научио је градити солумуново слово од неког Станка учитеља још за време Турака, па њему сад иду сељаци те им прави. Солумуново слово што га Вељко прави изгледа овако:

Б	значи	Бог
С	„	Свети
Д	„	Дух
Н	„	Назарет
Р	„	рождество
Р	„	ранђел
М	„	Михаил
Г	„	Гаврил

Вељ-ко је име болесниково. У овом случају метуо је Вељко Милић своје име у место болесниковог.

Радоња Поповић, ђак Учич. Шк. пише ми ово: о Рудничком округу записа има, који се пишу на хартији, па се носе о врату, као амајлије, ако су за људе, или се остављају на извесно место, ако су за стоку. Од њих сам забележио један за стоку: *Рече Христос: разидите се чинилице и уроци од Петрове (или како му је већ име) стоке као магла по брду, као крушан соли у води, као пена по мору, као риба по води, као свијет са скупа, као птице по гори, као овце од курјака, тако се разидите чинилице и уроци. Амин.* — Један се такав запис остави код млека, други се прилепи на крављачу, а трећи се остави у стају где стока ноћива.

Даље има записа који се пишу мастилом на киселом хлебу па се једу. Такви су: Од беса:

1) Ш а т о р а	љ	
Т а т о р а	љ	
Р е т е т о р а	љ	
Р о п а ш а	љ	
П е т о р е п а	љ	
Р е п а т а	љ	
П е н а т а	љ	

2) И с у с

Х р и с т о с

Н и к а

Ш а т о р

А п е р о

А п е р н а т о р

Р а т о ш

Овај се запис овакав употребљава само за људе а за животиње је скраћен:

Ш а т о р

А п е р о

А п е р н а т о р

Р а т о ш

Од змије:

Ш а т о р а њ

А п е р н а т о р а њ

Е т о п е р а њ

В о п а ш а њ

П е т о р е п а њ

Р е п е т о р а њ

А р е п а њ

Најзад има записа који се пишу на чаши изнутра, па се из те чаше болесник запаја, али кад се запоји ваља се почудити. Такав је запис: *Накако крарата Бого поњу сјај посор њ иркомија рарат сјај.*

Један обичај о лијечењу

ГРЌНИЦЕ — ОКОВРАТНИЦЕ, ГУШОБОЉЕ DYPHTERIA.

Ова немила бољетица, која тамани толику нашу невину дјечицу, наш понос, снагу и узданицу нашу изазвала је и створила у народу врло много разних народних лијекова, гатања и врачања, па чак и народно-религиозних. Овоме чланчићу није задаћа, да о свима тијем лијековима говори, него ћу овдје да изнесем, једно народно-религиозно гатање, од све три вјере код нашег народа у Босни и Херцеговини.

Народ око Јајца римске вјере врши ови обичај овако:

На дан свете Марије свијећнице која пада на 1. фебруара сваке године, посвети свештеник више свијећа. Сјутра дан, на дан светога Блажа, носе и воде жене цио дан дјецу у цркву. У цркви свештеник прочита дјетету молитву. За вријеме молитве запале се од оних посвећених свијећа двије свијеће па се у накрст намјесте дјетету око врата те горе док свјештеник молитву чита. Још свака жена понесе, по комадић хљеба или мали колачић. Тај хљеб или колачић, свештеник благосови, па се раздијели дјечи да га поједу. Кад ово учине вјерују да те године дијете не може добити грлобоље. За случај ако би је добило, понесе се истом приликом комад шећера, па се и то шећера благосови. Ако дијете добије гроницу, растопи се тога шећера, па му се даје ова слатка вода пити. Овај шећер чувају у кући „злу не ваљао.“ Овоме сличан обичај имаде у Херцеговини код нашег народа православне вјере само што се тај обред не врши у цркви, нити га врши свештеник, него жене и то код куће.

Познато је да се код нас свуда у православљу носе читуље у цркву о задушницама, а особито о задушницама пред часни пос. У Херцеговини је обичај, да сваки понесе онолико свијећа колико имена имаде у читуљи. Када се имена спомињу, онда се запале све свијеће. Пошто се то сврши, и свијеће по гасе, па се измијешају да се незна чије су које, многа жена ће из тих свијећа узети једну свијећу и понијети кући. Ова свијећа се зове „задушна незнана свијећа“ јера се незна, ко ју је донио у цркву и коме је пред душу горела. Свака се свијећа чува у кући када се у кући или гдје у махали, појави којему дјетету што испод грла, тада остарија жена узме ову незнану свијећу и њоме завачи*) овако: Ту свијећу запали, и с њоме прислужи кандило, а за тијем се моли Богу.

Док се она Богу моли уље се нешто у кандилу смлачи. Тада умочи свијећу у ово млако уље, па дјетету испод врата начини на три мјеста знак часнога крста. При томе говори: „Боже помози, усту натраг.“

*) У народу се чује завачи, али ја мислим да је то искварено од заврачи, од старославонско врач, лијечник.

Наша браћа мусломани, пишу дјетету под врат кад од ове болести оболи Сулеиман мухур — Соломуново слово са шест ћоша овако :

Ово су први покушаји, а ако ово не поможе, онда се удари и у друга гатања и лијекове, јер болан баје гдје му и не пристаје.

Мостар у Мају 1903.

Лука Грђић Бјелокосић

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ

Говори истину, моли се Богу, па никад зло проћи нећеш. — Медени брате мој, било је веле, мусломанско момче. Момчету је душа била красти. Није било Божјег дана, а он да што не украде. Свјету се већ додја, па ће ти на све сране тужити младог рсуза; ал' све бадава, јер момче и даље краде, па краде. Мудерису пане на ум добра мисао, како би данас сјутра то момче окануло се крађе.

Зовне га преда се, и исека га, и изговори му ријечи из корана, предочивши му шта рсуза чека на ономе дуњалуку. Рсуз ни двије, ни три, већ ће рећи: „Валах, Ефендија, нека са мном буде, шта ће бити, ја се крађе проћи не могу!“

Мудерис му онда рече: „Па добро, кад се крађе проћи не можеш! хоћеш ли ме бар послушати, што ћу ти сад рећи?“ Хоћу, рече рсуз...

Мудерис му рече: „Оно би боље било, да се крађе манеш, ал' кад није друкчије, а ти укради онолико, колико ти може три дана бити, говори увјек и свагдје истину, моли се Богу увјек, а особито онда, кад мујезин повиче с мунаре на моливу...“

Хад', како му драго. Младић би и даље крао, али никад није тајио, и слушао је свјет мудерисов...

Намјера га намјери на кућу неког хаџије. Упаља се у кућу, па у собу гдје су паре биле. Нађе паре узме колико му три дана бити може, и, истом да пође из собе, а мујезин заучи на џамији.. Рсуз узме лијепо авдес, па поче клањати, у тај мах ето ти хаџије. Зачуди се, кад нађе кућу отворену, па онда непознату особу у соби...

Пусти добри хаџија рсуза да клања; па ће ти га запитати: „Отклен ти овдје и ко си?“ Рсуз му све истинито исприча своје житије...

Хаџија му рече: „Добро, а хоћеш ли ти увек истину говорити, и Богу се молити?“ ...

Рсуз рече: „Хоћу валах — драги хаџија, па макар ме објесили, јер сам јемин (заклетву) учинио, да ћу слушати савјете мудерисове“ ..

Хаџија устави младог рсуза, даде му шћер за жену, и отвори му радњу ..

Хаџин зет стане на сав мах радити, а све због тога што је истину говорио и молио се Богу .

Мало — по мало он је постао врло згодан и најугледнији човјек у том мјесту . . .

Еле, говори истину, моли се Богу, па никад зло проћи не ћеш! . . .¹⁾

Кладањ. у јуну 1903. год. Петар Ст. Иванчевић,
јеромонах.

Ситне белешке.

Идење у здравац. — У старије време, у Соко Бањи, пред Ђурђев дан на један дан, дигну се рано момци па пошто се искупе избаце једну пушку. Чим то чују девојке одмах се спреме, па и оне изађу, скупе се и почну да певају :

Збирајте се моме и невесте,
Да идемо у гору зелену,
Да беремо цвеће свакојако
Понајвише здравац миришљавац
Да вијемо три зелена венца:
Један венац за живо за здраво,
Други венац за то сиво стадо,
Трећи венац за ковано ведро.

Кад се тако скупе онда пођу и иду у *Големи-Камен*, код бањског града или у *Сађену Ливаду*, на Озрену, а уз пут певају различите песме.

Кад наберу здравца онда на ширини играју момци, девојке и младе жене. Док младеж игра, жене које имају стоку отидну на кладенац или на реку па стану у воду, а и цвеће мету у воду па од њега вију венце.

За тим једу што је ко понео и још неко време играју.

¹⁾ Забележио сам ову приповијетку по приповиједању г. Ђамила Карамехмедовића, кот. управитеља у Кладању . . . — П. С. И. —

Кад се враћају певају :

Ми идомо у гору земену
И набрамо цвеће свакојако
Понајвише здравац миришљавац
И извимо три зелена венца :
Један венац за живо за здраво,
Груги венац за то сиво стадо,
Трећи венац за ковано ведро.

Кад дођу у варош онда се разилазе сваки својој кући.

На Ђурђев дан се са здравцем купају девојке и деца, осим тога исецкају здравца и крме стоку.

Ко има оваца промузује овце кроз венац, т. ј. да млеко из овце кроз венац пада у ведро.

Овај излет зове се у Соко Бањи *идење у здравцац*. (Исто је тако у Соко Бањи обичај да жене, девојке и деца *иду у црмбущ*. Поране по неколико њих па иду, празником, у Озрен, па наберу црмбуша и доносе кући по пуне торбе или пуне чаршаве. Црмбущ се једе с хлебом или се исецка па се са сирћетом помеша и једе.

И том приликом путем се пева и весели.

Исто се тако иде и *у зеље*, само што се зеље бере по ливадама.

Исто тако иде се и *у лешњаци* и *у дрењине*, *у крушке*.

Кад год се иде увек се понесе и за јело, те се тамо пева, једе, игра и весели.)

Т. Р. Ђ.

Ђурђевске чини. — Кад која жена хоће да јој стока има много млека, онда она отидне на реку и ископа три вирића. Један вирић намени својој стоци а она друга два чијој другој стоци, па из она два пусти воду у свој а за тим узме воде из сва три, па однесе кући те њоме запоји своју стоку. Ово се чини тога ради да млеко и од оне туђе стоке приђе њеној стоци.

Забележила у Врњцима

Сојка.

Б Е Л Е Ш К Е

Новији радови на фоклори у Немаца и Маџара. — У ваљаноме немачкоме часопису: *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*, св. 3. 1903. г. налазимо саопштења о новим радовима на фоклори у Немаца и Маџара. Оба саопштења писао је Adolf Schullerus. Прво је: *Немачка фоклора 1902. г.* (*Deutsche Volks*

kunde im Jahre 1902. стр. 324. — 330.), а друго: *Новији радови на угарској фоклори* (Neuere Arbeiten zur ungarischen Volkskunde, стр. 340. — 349.). — У прошлој свесци „Караџића“ донели смо белешку о новијим радовима на словенској фоклори (стр. 130. — 138), а сад скрећемо пажњу оних, које може интересовати, на слична саопштења о радовима у других народа.

— Из „Научно-литературнаго Сборника“ Галицко-русской Матицы за 1902. г. општампао је Ю. Яворскій интересантне и лепе ситне прилоге своје: Изъ етнографической тетрадки 1830-ыхъ годовъ, Львовъ 1902. (стр. 15.); Библиографическія замѣтки (стр. 4.); Къ исторіи повѣрій о хлѣбѣ (стр. 3.); Новѣйшая червоннорусская лирика (стр. 9.).

Антропологија румунска имала је до сад врло мало радника, и због тога је Даникер морао у својој Карти индекса лобања садашњу Краљевину Румунију оставити представљену белом бојом. Да би овај недостанак у неколико попунио Др. Eugen Pittard године 1899. — 1901., у различитим својим путовањима по Румунији премерио је велики број особа, а на име у долини Прагове, у Добручи и у касарнама, уз то долазе ердељски и македонски Румуни. Резултат свога посла саопштио је Др. Pittard у *L' Anthropologie* за 1903. г. стр. 33. — 58 (у чланку: *Anthropologie de la Roumanie*) У кратком резултат је у овоме: Висина тела је у Румуна просечно 1,65 м., индекс лобање 82,92 увршћује Румуне у брахикефале. Међу онима које је мерио налази Pittard само 23 процента долихокефала, и то највише на Дунаву. Индекс носа 69,90 увршћује Румуне у лепторине. Нос им је мањи но код других балканских народа: Грка, Бугара, Арбанаса. Ушна шкољка је мала, мања но у поменутих народа. Коса је у већине браун; црна коса није ретка, на против међу особама које је проучавао нашао је Pittard само 2,7 процента плавокосих и 1,7 процента црвенокосих. Прис очију је већином затворене боје. али је ипак нашао 25 процента сивих очију, док су плаве очи врло ретке.

„Globus“.

ПРИКАЗИ

— (Књиге за народ, издаје Матица Српска из задужбине Петра Коњевића, свеска 106. и 107). Краљевић Марко у народним песмама, за народ и школу спремио Тихомир Остојић, Идео. У Новом Саду. Издање Матице Српске. 1903. 12⁰, стр 191.

Тих. Остојић, који нам је пре две године пружио, такође у Матичиним издањима Књига за народ, онако лепо уређено и протумачено Косово, народне песме о боју на Косову 1389. г. даје нам ево опет једну лепо уређену књигу за народ, у којој је прибрао и лепо средио песме народне о Краљевићу Марку, најомиљенијем јунаку српскога народа и његове поезије. Желети би било да се ова књига што више растури у народу, те да освежи успомену на народног љубиоца. Ово је сад само први део, а кад буде готов и други део проговорићемо коју више о овоме благодарном послу вреднога Остојића.

— (Сепаратни отисак из »Гласника Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини«. XIII. 1901. 4. Стр. 618. — 636.). По кајање, Покајнице и Кòрота, пише Јован Фил. Иванишевић (Сарајево) Сарајево. Земаљска Штампарија. 1901. 4⁰.

— Die Volkskunde Ihre Bedeutung, ihre Ziele und Ihre Methode mit besonderer Berücksichtigung ihres Verhältnisses zu den historischen Wissenschaften. Ein Leitfaden zur Einführung in die Volksforschung von Dr. Raimund Friedrich Kaindl, o.ö Professor an der Universität Czernowitz. Mit 59. Abbildungen. Leipzig und Wien, Franz Deuticke, 1903. Preis 5. Mk. 8⁰, стр. XI + 149.

Недавно је изишла књига чији је наслов овде исписан као седамнаести део колекције »Die Erdkunde«, коју издаје, уз сарадњу многих сарадника Максимилијан Клар. Ово је врло zgodна ручна књига за свакога ко жели да упозна значај, историју и методе рада на фоклори и због тога је ми врло препоручујемо.

— André Lefevre, Germains et Slaves, Origines et Croyances 1 vol. in-18.⁰, pages 320, avec 15 fig. dans le texte et un atlas de 32 cartes dressées par Albert Lacroix. Paris, 3,50 frs, le même, ouvrage sans atlas 2 fr. l'atlas séparé 1,50 fr. (Bibliothèque d'histoire et de géographie universelles). Librairie C. Reinwald, Schleicher freres et Cie, editeur, 15. rue des Saints — Peres, Paris, 1903.

Андре Лефевр професор à l' Ecole d' Anthropologie у Паризу написао је раније у овој истој колекцији књига интересантна проучавања о Галима. Сад је у овој књизи покушао то исто са Словенима и Германцима у њиховој дубокој старини.

— Medizin, Aberglaube und Geschlechtsleben in der Türkei. Mit Berücksichtigung der moslrmischen Nachbarländer und der ehemaligen Vasallenstaaten. Eigene Ermittlungen und gesammelte Berichte. Von Bernhard Stern. Berlin 1903. Verlag von H. Barsdorf. (Alle Rechte vorbehalten) 8⁰ I Bd. стр 437, II. Bd. стр. 417.

Писац је сабрао силно градиво и скупио све што може занимати ширу публику, а особито је настојао да расветли полне односе. Међу оријенталце убраја и Србе, што није у реду. Навађа српске колске песме из Зборника Криптадија, а не задовољава се самим преводом у прози као што је у немачком извору, већ кроји неумесне стихове или превађа речи на латински, те се тако поткрало доста грешака. Смисао српскога зборника готово није разумео. Зборнику је сврха да покаже првобитне полне односе какви су по свој прилици били за време док још не беше у људству сталнога брака, а Штерн вади по-

једине песме да покаже тобож некакву неморалност народа. — Много му ипак вреди што је из разних турских рукописа извадио помене о чарању и врачању, о чему не беше до сад сталних извештаја. Пише доста вешто али ради забаве. О критичном процењивању огромнога му градива, које је прибрао, не може бити ни речи. К.

(Sammlung Göschen). Die Haupt-Literaturen des Orients von Dr. M. Haberlandt, Privatdozent an der Universität Wien. Leipzig, G. F. Göschen'sche Verlagshandlung 1902. — I Teil: Die Literaturen Ostasiens und Indiens стр. 110; II Teil; Die Literaturen der Perser, Semiten und Türken, стр. 106.

У овим двама књижицама изнесен је кратки преглед главних литература истока. За нас би били од особитог интереса одељци у којима се говори о литературама Персијанаца, Арабљана, а особито Турака, али је овде све и сувише кратко речено. Нарочито о Турцима има врло мало (стр. 98. — 101), те се врло мало пружа онога што би било потребно за нас, који смо са културом тих народа тако близу, а она је имала на нас големог утицаја.

Martin Hartmann: Der Islamische Orient. Berichte und Forschungen. IV. Zentralasiatisches aus Stambul. Berlin, Wolf Peiser Verlag, 1902. 80.

ГЛАСНИК

Средњешколски Извештаји о раду у минулој 1902|3 школској години — Млого извештаји о раду у минулој школској години поред званичнога дела имају још и чланке, од којих неки улазе у област којом се бави и наш лист. Колико су ти извештаји дошли нама до руку бележимо из њих ово: у Извештају Гимназије Вука Стеф. Караџића налазимо Пециреп Лазар (по народном предању) од М. Вукићевића (5. — 11.); Повратни утицај народне поезије епске од Д. Костића (12. — 18.); У Извештају Више женске школе и Женске Уичтељске Школе налазимо: Витештво и поезија: 1. Витешство у нашој народној поезији од Ср Пашића (10. — 19.); У Извештају Гимназије Краља Милана I: О легендарном карактеру Св. Саве од Павла Софрића (1. — 14.); У Извештају Гимназије Војводе Милана Обреновића: О почетку језика од Ст. Мадуре (12. — 24.); У Извештају Гимназије Господара Јована Обреновића: Белешке с пута по врањској околини од Ђ. Мелентијевића (5 — 76.); У Извештају Гимназије Доситеја Обрадовића: Идеја народности у XIX веку од Др. Д. Пантелића (3. — 10.); У Извештају Крушевачке Гимназије О приликама у Старој Србији и Македонији од Стевана Маринковића (3. — 12.).

Moritz Lazarus. — У »Караџићу« за 1899. (стр. 88.) забележена је кратко смрт Neumann-a Steinthal-a, а ево данас бележимо и смрт његова друга и пријатеља Морица Лацаруса (по »Zeitschrift des Vereines für Volkskunde« Н. 3, 1903. стр. 320 — 324) Ова два човека, чија се имена често пута у многим стварима и не одвајају једно од другога, одоше један за другим ознаменивши се достојно за дуга времена.

Мориц Лацарус умро је 15. апр. (по нов.) 1903. у Мерану, где је већ од дужег времена живео у самоћи и миру, удаљен од универзитета, од душевног живота, од различних дотицаја, који су били потреба и срећа његовој са свим великоварошкој природи. Ово, старцу силом наметнуто, заточење брзо га је отело од успомена живих; и прети опасност, да ће брзо развиће наука бити неправедно и томе, шта је овај тип некад значио за једну пређашњу епоху.

Мориц Лацарус родио се у Филени (Filehne) 15. септ. п. нов. 1824. г.; он је сам говорио, да је положај његовог родног места, на граници трију карактеристично разних покрајина: Позена, Западне Прајске и Бранденбурга рано управео његов поглед на проблем психологије народа. Син једног рабинера, који је рано студирао историју, природне науке, правне науке, нарочито пак филозофију, морао је наскоро својим искуством бити упућен, на главну тему својих студија; на однос јединице ка целини. Ова наклоност судбине, да студира интересантне проблеме као типични случај на самоме себи, има и своје слабе стране. Лацарус је увек био наклоњен, да сматра своја искуства као довољан базис општих психолошких пресуда. И за цело због тога га је Хербарт изабрао за свој одлучни узор, да је видео у њему правог оснивача »психолошких истраживања свести« (»psychologische Untersuchung des Selbstbewusstseins« [»Zeitschrift f. Völkerpsychologie 5, 147.]])

Јошт као младић појавио се 1850 г. с једним политичко-етичким делом: »морално право Прајске у Немачкој« (»Die sittliche Berechtigung Preussens in Deutschland«) у којем је (по Ахелисовим речма) »прорекао и етички доказао величанствене успехе године 1866.« Као што је био за живота одушевљени родољуб, пун ватреног учешћа у политичком животу, тако је остао и у овом од Schlosser-a, Dahlmann-a и у последњој линији од његовог љубимца и узора Schiller-a утврђеном правцу, да сједини морал и политику. У том смислу јавио се за септенатске борбе с једном брошуром пуном политичке субјективности. У својој последњој, завршној књизи вели: »Он не тражи само морал у политици, него морал као политику.«

Године 1860 позват је Лацарус на Бернски универзитет за професора психологије, то време у којем је у ректоратским говорима и јавним предавањима засновао споменик, значи врхунац његовог живота, као што значи његово дело »живот душе« (»das Leben der Seele [први пут 1856—59]) и у друштву са Steinthal-ом основан »часопис за психологију народа и науку језика« (»Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft«) 1860, врхунац његовог научног рада. Може бити да би било боље да му је мала варош и велика школа оставила више времена за удубљење у своје студије и за проширење истих. Али он је

позват 1866. г. на војну академију у Берлин — на један светао положај, где му је био слушалац и каснији цар Фридрих III. Овај фини човек играо је својом особито отменом љубазношћу велику улогу у душевном животу ондашњег Берлина. То је било цветно доба опште разумљивих научних предавања, периода, у којој су се грађанство и двор почели разумевати и братимити у дотле ексклузивној науци. Лозинка свију била је борба против свих заостатака. У физиогномији тог, од наше реал-политичне ере неправедно осуђеног времена била је Лацарусова појава карактеристична. Он се појавио, као Moriz Carriere у Минхену или Jürgen Bona Meyer у Бону (обојица његови пријатељи док Karl Rosen-Kran у Königsberg-у и J. E. Erdmann у Halle репрезентирају старију генерацију) као званичан посланик светске науке на двору грађанског мњења и имао је у исто доба нечега од оног достојанства с којим је некад Moses Mendelssohn репрезентовао образовано јеврејство у заједници разумно светих (Vernunfttheilig). Његово главно дело »живот душе« (»Leben der Seele«) следило је сличном циљу, као Lotze-ово једновремено, наравно много значајније, дело »Mikrokosmos«.

Али са овим завидним положајем биле су скопчане научне и етичке опасности. Научне: Лацарус је од одласка из Берлина сматрао своје знање у опште као завршено, »с поузданошћу пуно обмане« мислио је, да ће му бити доста за цео живот, што је дотле урадио. Кад му је касније стављена велика задаћа историско — филозофских истраживања, није умео (по суду позватих зналаца) ни по облику ни по садржини да изведе опис »етике Јевреја« (књига I. 1898). Етичке: није могао избећи опасност неког особито лепог говора; вештог обилажења дубоких проблема, сумњивог прегледа нових развитака ни толико као Carriere; ова површност у популарном расправљању филозофских питања огледа се у делима од »идеална питања« (»Ideale Fragen«) до »веран и слободан« (»Trau und Frei«) 1887.

Његов трајни значај лежи у чињеници, због које му припада на овом месту висока част: у оснивању или боље рећи у проширивању »психологије народа« (»Völkerpsychologie«).

Лацарус се упознао у Берлину с младим испитивачем језика и филозофом Н. Steinthal-ом, који је тежио истим циљевима и из истих прилика, као и он. У осталом била је природа страстнога истраживача, неуморног, храброг последника једног чистог идеалног времена од Лацарусове природе толико различна ма да су у скоро постали блиски сродници — Штајнтал се оженио сестром Лацарусофом — да нам не би било јасно њино многогодишње пријатељство, да није било за Штајнтала још топле благодарности: да га није Лацарус упознао са Хербартом, чија је хладна метода била знатнија за његов бурни рад од његовог складног начина, подухватити проблеме за Лацарусову формалистичну наклоност. У живим изменама мисли оба млада испитивача појавила се идеја једне нове науке, која је требала да реши загонетку, која их је обоицу мучила: проблеми индивидуалних разлика јединке у целини. Montesquieu, Herder, а пре свега W. v. Humboldt били су претече, код којих још није било строге методике, нарочито опширног плана

за рад. Лацарус је полазио особито од посматрања социалног живота, обичаја и историје, а Штајнтал од душевног заједничког живота, језика, митологије и народне поезије. И једном и другом било је главно оружје за рад: психологија и логика. Тако је постао величанствени програм једне нове дисциплине, чије је многонападнуто право пон-ово ојачало Wundt — овим значајним делом: »уводне мисли односно психологије народа« («Einleitende Gedanken über Volkepsychologie» [Zeitschrift für Völkerpsychologie» 1., 1.]). То је заједничко дело Лацаруса и Штајнтала. Подела рада била је скоро по речима светога писма. као између Мојсија и Арона. Док је Штајнтал пунио свеске часописа насловима о епосу, о филозофија религије, о народној песми, који су од утицаја и по овија истраживања, писао је Лацарус јошт само у првим двома књигама две ствари општијег садржаја: о препевавању мишљења у историји Über die Verdichtung des Denkens in der Geschichte [2, 54]) и нарочито карактеристично »о сразмеру појединог ка целини« («Über das Verhältnis des einzelnen zur Gesamtheit» [2, 393]), којима су брзо следовала »Синтетичке мисли ка психологији народа« («Synthetische Gedanken zur Völkerpsychologie» [3, 1. f.]), као и предавање, које стоји с тим у тесној вези »О идејама у историји« («Über die Ideen in der Geschichte» [3, 385]). Скоро вреди за све, што је једном приметио сам: да је овим расправама мања задаћа, показати нове чињенице, а већа извући из психолошких расправа ново гледиште. Штајнтал је непрестано освајао нове чињенице. — Делом »ка науци о обмани разума« («Zur Lehre von den Sinnestäuschungen» [5, 113]) скоро престаје радити на часопису (изузимајући рецензије.)

Зато се може он исто тако као и Штајнтал урачунати у оце нове дисциплине. Часопис је у својих 19. књига пробудио душевни живот, увео је у свет њихових проблема младе испитиваче као Cohen-а B. Delbrück-а Dilthey-а Laband-а Paulsen-а Ad. и L. Tobler-а и друге, прибраво је велику количину мисли, зато припада исто тако трајна благодарност живом посреднику између појединих истраживања и психологије народа; као и мислиоцу који самостално ствара.

У „животу душе« («Leben der Seele») или у »чарима игре« («Reizen, des Spiels») [1883] има много пута више илуструјућих анекдота, него самих мисли. Лацарус је мајсторски руковао са научним анекдотама, како он н. пр. зна (3, 463) да изводи из страсти тужакања сељака њихов душевни живот!

Кад је општим развитком науке ова тенденција била све јаче на конкретном, на емпирији и посматрању појединих, природан прелаз »часописа за психологију народа и науку о језику« («Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft») био је у »Zeitschrift des Vereines für Volkskunde« (часопис нашег ново основаног друштва) Лацарус није имао никакве везе с њим, у којем је Штајнтал (био је и члан утемељач друштва за фоклору) истрајао до смрти.

Ми не смемо пријатељство, које је било кроз два века њина највећа срећа, уписати накнадио у судбину. Кад би се пређе говорило

о диоскурима психологије, тада би се подменуо какав пакостни критичар: свакојачко је један од њих бесмртан. Лацарусове научне последице заиста не могу се упоредити са Штајнталовим, пошто су се његови ђаци јавили не само као филозофи и етнологзи него и као филозофи, као што су Wilhelm Scherer и Hermann Paul. Али Штајнталов рад без Лацарусовог не би донео толико користи. Духовити мудрац био је као створен, за организирање, за буђење интереса, за формулисање програма; и где се фоклора диже вишим идеалама од голог збирања материјама, она не може никад порицати извештај одношај к његовим захтевима и оплођаваће се јошт дуго његовим надахнућима.

Јов. Ђ. Мирковић.

† Др. Хајнрих Шурц. — 2. маја (по новом) у најбољим годинама живота, у пуном јеку рада, после кратког, тешког боловања преминуо је Др. Хајнрих Шурц, асистент Музеја за Natur —, Völker — и Handelskunde у Бремену. Покојник је био један од најзначајнијих представника млађе етнологске школе и вест о његовој смрти на далеко ће се осетити, а нарочито међу његовим сапосленицима. Шурц је рођен 11 децембра 1863. г. у Цвикау. У Лајпцигу је учио природне науке, а нарочито код професора Фридриха Рацела изучаваше Географију и Етнологију. Год. 1891. хабитилирао се као приватни доцент за Географију на лајпцишком универзитету, али 1893. г. би одазват у Бремен за асистента у Музеју за етнографски одељак. Овде је узео великога учешћа у раду а нарочито у уређењу етнографског одсека Музеја, који данас чини главни украс Музеја и који је нашао великога одобравања код стручњака. Ту је Шурц развио и своју пространу научну делатност на читавом низу већих и мањих дела, а и као сарадник на многим најодличнијим етнологским часописима, од којих помињемо само: Globus, Zeitschrift für Socialwissenschaft, Internationale Archiv für Ethnologie и т. д. Од самосталних радова наводимо: »Katechismus der Völkerkunde« (Лајпциг 1893); »Grundriss einer Entstehungsgeschichte des Geldes« (1898.); »Das afrikanische Gewerbe« (награђено дело 1900.); »Urgeschichte der Kultur« (Лајпциг 1900.); »Altersklasse und Männerbünde« (1902.). За Општу Историју коју издаје Helmolt писао је Шурц одељке: Африка, Западна Азија за време ислама, Индонезија и Шпанија. Ново дело Етнологија изишла му је тек после смрти у збирци издања професора Klar-a (Беч, Franz Deuticke). Његова последња путовања у Италији, Шпанији, Северној Африци Цариграду и Малој Азиди беху посвећена увек извесним студијама и даваху му вечито множину грађе и идеја. Шурц је био благе и тихе нарави. За Етнологијом беше особито понесен и надаше се да ће она на немачким универзитетима ускоро освојити већег обима и боље неге, и тада би извесно он био један од најпозванијих њезиних представника. На жалост прерана смрт отрже га од посла и пресече му све жеље и наде.

Т.

